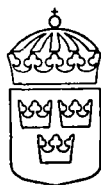

Regeringens proposition

1988/89:47

om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.

Prop.
1988/89:47

Regeringen förelägger riksdagen vad som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 20 oktober 1988 för de åtgärder och de ändamål som framgår av föredragandenas hemställan.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Kjell-Olof Feldt

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen redovisas en bedömning av den svenska ekonomins utveckling 1988–1990. Bedömningen visar att den höga takten i pris- och kostnadsstegringarna fortsätter att vara det dominerande ekonomiska problemet.

Regeringen föreslår insatser för att öka arbetskraftsutbudet och rörligheten på arbetsmarknaden. Vidare föreslås åtgärder för att begränsa byggverksamheten. I propositionen aviseras en omläggning av livsmedelspolitiken och tekopolitiken liksom en utredning om konkurrensförhållandena i den svenska ekonomin.

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Feldt, Sigurdsen, Hjelm-Wallén, Bodström, Göransson, Dahl, R. Carlsson, Hellström, Johansson, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist, Thalén, Nordberg, Engström, Freivalds, Wallström

Föredragande: statsråden Feldt, Hellström, Thalén och Lönnqvist

Proposition om vissa ekonomisk – politiska åtgärder, m. m.

Statsrådet Feldt anför:

1 Den ekonomiska politikens inriktning

De senaste sex åren

De senaste sex åren har i flera avseenden varit en gynnsam period i den svenska ekonomins utveckling. Den samlade produktionen, bruttonationalprodukten, har ökat med 16 %. Den höga arbetslösheten i början av 1980-talet har försvunnit och inflationen har nedbringats.

De anpassningsproblem som den svenska ekonomin stod inför i början av 1980-talet har till väsentlig del kunnat minskas. Statens budgetsaldo har förbättrats från ett underskott på drygt 80 miljarder kr. 1982 till ett beräknat överskott innevarande år. Samtidigt har underskottet i bytesbalansen reducerats.

Näringslivets situation har förbättrats påtagligt. Dålig lönsamhet, nedläggningar samt minskande produktion och sysselsättning i början av 1980-talet har förbytt i god lönsamhet, expansion och framtidstro. Investeringsnivån i industrin har höjts med 70 % och kapaciteten ökar nu successivt. Näringslivets sysselsättning har ökat med 140 000 personer under sexårsperioden, vilket kan jämföras med en minskning med över 100 000 personer sexårsperioden dessförinnan.

De övergripande målen för den ekonomiska politiken som regeringen lade fast hösten 1982 – god tillväxt, full sysselsättning, låg inflation och samhällsekonomisk balans – har därmed i betydande utsträckning uppnåtts.

Likväl återstår viktiga problem att lösa. Pris- och kostnadsökningarna är högre i Sverige än i omvärlden. Produktivitetsoökningen i den svenska ekonomin är inte tillräckligt hög. Det råder överhettning i delar av ekonomin och brist på arbetskraft. Bytesbalansen visar ånyo ett visst underskott.

Samtidigt stiger statsutgifterna på vissa områden snabbt, vilket riskerar att åter försämra statsfinanserna. Det gäller utgifterna för sjukförsäkringen, arbetsskadeförsäkringen och bostadssubventionerna.

Prop. 1988/89:47

Utvecklingen de närmaste åren

Konjunkturinstitutet har i oktober offentliggjort sin årliga höstrapport med en beskrivning av samhällsekonomens utveckling det närmaste året. Mot denna bakgrund har en promemoria utarbetats inom finansdepartementet med en bedömning av den internationella och svenska ekonomiska utvecklingen under åren 1988, 1989 och 1990. Jag delar den bedömning av den ekonomiska utvecklingen som har kommit till uttryck i finansdepartementets promemoria och förordar att riksdagen får ta del av promemorians innehåll. Av promemorian framgår bl. a. följande.

Den internationella konjunkturen har utvecklats starkare i år än vad som förutsågs i den reviderade finansplanen våren 1988. BNP-tillväxten i OECD-området beräknas nu bli ca 4% 1988. Farhågor har förekommit att obalanserna i utrikeshandeln mellan de tre stora industriländerna skulle leda till recessionstendenser i världsekonomin. Dessa har dessbättre inte besannats.

De närmaste två åren förutses en dämpning av tillväxten i OECD-området. Det är främst i Förenta staterna som en avmattning förväntas, men även Japan och Västeuropa kan komma in i en lugnare utvecklingsfas under kommande år. Prisökningarna internationellt förväntas ligga kvar på nivån 4% per år. Arbetslösheten väntas förbli hög. Till grund för bedömningarna av den svenska ekonomins utveckling de närmaste två åren ligger vidare antaganden om oförändrade växelkurser och ett råoljepris på 15 dollar per fat.

Den svenska ekonomin kännetecknas för närvarande av högt kapacitetsutnyttjande och brist på arbetskraft. Bruttonationalprodukten beräknas öka med 2,8% 1988, vilket är avsevärt mer än enligt tidigare prognoser. Tillväxten i år bärs till stor del upp av stigande investeringar och export. Även den privata konsumtionen förutses öka påtagligt, men ökningstakten har dämpats i år jämfört med de senaste två åren.

Den för samtliga löntagare genomsnittliga timlönen beräknas i år öka med 7,5% och konsumentpriserna förutses stiga med ca 6%. Det innebär att pris- och lönestegringstakten även i år överstiger omvärldens. I längden är en sådan utveckling inte förenlig med full sysselsättning och samhälls-ekonomisk balans. Då urholkas den konkurrensfördel svenskt näringsliv fick med devalveringen 1982. Att de snabbare pris- och löneökningarna hittills ändå kunnat kombineras med stigande export och god lönsamhet beror bland annat på att svensk industri gynnats av efterfrågans sammansättning i den starka internationella konjunkturen.

Den offentliga sektorns sparandeöverskott beräknas i år uppgå till ca 35 miljarder kr. Trots att det offentliga sparandet är positivt är det inte tillräckligt för att helt kompensera bristen på sparande i resten av ekonomin. Det kommer till uttryck i att bytesbalansen förutses uppvisa ett

	Miljarder kr. löpande priser 1987	Procentuell volymförändring			
		1987	1988	1989	1990
BNP	1008,5	2,7	2,8	1,7	1,3
Import	307,5	7,0	5,5	5,3	3,4
Tillgång	1316,0	3,7	3,5	2,6	1,9
Privat konsumtion	525,0	4,1	2,7	1,9	1,5
Offentlig konsumtion	271,7	0,7	1,4	1,7	1,0
Stat	74,6	-0,6	0,2	1,4	-0,5
Kommuner	197,1	1,1	1,9	1,8	1,5
Bruttoinvesteringar	190,7	6,6	5,6	2,3	1,3
Lagerinvesteringar ¹	-6,4	-0,3	0,4	0,5	0,3
Export	335,0	5,1	3,9	3,3	2,6
Användning	1316,0	3,7	3,5	2,6	1,9
Inhemsk efterfrågan	981,0	3,3	3,3	2,4	1,6
Nettoexport ¹	27,5	-0,5	-0,5	-0,7	-0,3

¹ Förändring i procent av föregående års BNP.

underskott på ca 10 miljarder kr. i år. De senaste årens minskning av hushållens sparande tycks dock ha upphört.

Utvecklingen 1989 och 1990 kommer att bli beroende bl. a. av hur löner och priser utvecklas. Eftersom löneavtal för hela arbetsmarknaden under dessa år ännu inte slutits, saknas underlag för egentliga prognoser. Med hänvisning till de löneavtal som har slutits på vissa delar av arbetsmarknaden samt den höga efterfrågan på arbetskraft har beräkningarna av utvecklingen i den svenska ekonomin baserats på en schablonmässig framskrivning av löncökningarna med 7% per år under prognosperioden. Konsumentpriserna beräknas med denna förutsättning stiga med knappt 6% per år. Det bör understrykas att denna utveckling, om den realiserar, inte är förenlig med den ekonomiska politikens långsiktiga mål. Politiken kommer därför att ges en sådan inriktning att inflationstendenser i all möjlig utsträckning hålls tillbaka.

Den privata konsumtionen beräknas öka i betydligt måttligare takt de närmaste två åren. Det sammanhänger med att inköpen av bilar och andra kapitalvaror förutses utvecklas i en lugnare takt än under de senaste åren. En sådan dämpning har noterats redan i år för s. k. sällanköpsvaror.

Även andra delar av efterfrågan väntas få en lugnare utveckling kommande år. Bruttoinvesteringarna förutses fortsätta att öka något, men inte alls i samma snabba takt som under 1987 och 1988. Hänsyn har vid bedömningarna tagits till de åtgärder som redovisas senare. Den offentliga konsumtionen väntas fortsätta att öka i måttlig takt. Inom den kommunala sektorn finns tendenser till en stigande expansionstakt, men brist på arbetskraft dämpar utvecklingen.

Mot bakgrund av de förutsättningar som redovisats ovan förutses en avsaknade BNP-tillväxt de närmaste två åren. Det beror både på den svagare efterfrågeökningen och på att tillväxten i delar av ekonomin hämmas av brist på arbetskraft. Det sammanhänger också med den förhållan-

devis låga produktivitetstillväxten i ekonomin. Arbetslösheten väntas förbli låg.

Underskottet i bytesbalansen förutses stiga både 1989 och 1990. Importen beräknas öka snabbare än exporten, men till följd av en för Sverige förmånlig prisutveckling väntas handelsbalansen uppvisa ett stort överskott både 1989 och 1990. Underskottet i tjänste- och transfereringsbalanserna väntas fortsätta att öka främst till följd av allt fler utlandsresor och stigande räntebetalningar till utlandet.

Tabell 2 Bytesbalans

Miljarder kr., löpande priser

	1987	1988	1989	1990
Export av varor	281,4	307,3	333,5	355,5
Import av varor	257,4	282,0	307,6	330,5
Korrigeringspost	-1,6	-2,0	-2,0	-2,0
Handelsbalans	22,4	23,3	23,9	23,0
Tjänstenetto	-2,0	-4,8	-6,3	-8,1
Transfereringsnetto	-25,8	-28,5	-31,4	-33,0
Bytesbalans	-5,4	-10,0	-13,8	-18,1
Procent av BNP	-0,5	-0,9	-1,2	-1,4

Den ekonomiska politiken

Den mest akuta uppgiften för den ekonomiska politiken är för närvarande att få ned inflationen. Pris- och löneökningarna är högre i Sverige än i omvärlden. Om lönerna även nästa år stiger snabbt samtidigt som inkomstskatten sänks kan det leda till en kraftig köpkraftsökning som försämrar den ekonomiska balansen. En åtstramning av den ekonomiska politiken kan under sådana förhållanden senare bli nödvändig.

För att undvika en sådan utveckling finns det skäl under de kommande åren och med början redan i höst att med utbudsinriktade och selektiva medel söka motverka de höga pris- och kostnadsstegringarna. Vidare krävs insatser för att höja produktivitetstillväxten i den svenska ekonomin. Åtgärderna bör inriktas mot att öka arbetskraftsutbudet, förbättra rörligheten på arbetsmarknaden och stärka konkurrensen. Vidare bör överhettningen inom byggverksamheten dämpas. De nu föreslagna åtgärderna bör senare följas upp genom en stram inriktning av finanspolitiken i 1989/90 års statsbudget.

Inom arbetsmarknadspolitikens ram bör åtgärder vidtas för att bättra ta tillvara flyktingars och andra invandrares vilja till arbete. Stödet till geografisk rörlighet bör utökas och fler platser i s. k. flaskhalsutbildning tillskapas. Behovet av insatser i form av beredskapsarbeten och vissa ungdomsåtgärder minskar därmed.

Marginaleffekterna i skattesystemet bör minskas för att stimulera sparande och arbetskraftsutbud och öka rörligheten på arbetsmarknaden. Det förslag till statlig inkomstskatt 1989 som regeringen denna dag beslutat förelägga riksdagen (prop. 1988/89:46) innebär att marginals-katten sänks med 3 procentenheter för i första hand de heltidsarbetande. Dessa föränd-

ringar motiverar även att de statliga räntesubventionerna minskas. För en stor grupp pensionärer sänks marginaleffekterna för arbetsinkomster med över 30 procentenheter genom att inkomstprövningen av kommunala bostadstillägg ändras. Vidare stimuleras pensionärernas sparande genom att det extra avdraget inte blir lika beroende av förmögenhetens storlek.

Dessutom har regeringen beslutat att föreslå riksdagen att en avgift på fyllnadsinbetalningar införs för att uppnå en tidigareläggning av inbetalningarna av skatt och därigenom förstärka statsbudgeten genom ökade avgiftsinkomster och minskade ränteutgifter. Avgiften avses bli införd för juridiska personer 1989 och för fysiska personer 1990.

Byggverksamheten bör begränsas ytterligare genom att byggregleringen i Stockholms- och Göteborgsområdena förlängs till 1990, genom att vissa restriktioner införs på byggandet i resten av landet och genom att snäva ramar för ombyggnad av bostäder sätts över hela landet samtidigt som subventionsgraden minskas. Investeringsfonderna bör bara få utnyttjas för miljöinvesteringar och för investeringar i stödområdet.

Konkurrensen i näringslivet bör stärkas. Som ett led i detta bör regleringarna inom jordbruket reduceras. Livsmedelspolitiken bör förändras så att gränsskyddet sänks med beaktande av GATT-förhandlingarna, att marknadsregleringarna omprövas och nya medel utvecklas för att uppnå de beredskapsmässiga, regionalpolitiska och miljömässiga målen. Tekopolitiken bör förändras så att importhindren avvecklas. En utredning bör tillsättas om konkurrensförhållandena i den svenska ekonomin.

2 Arbetskraftsutbud

Under de senaste sex åren har antalet sysselsatta ökat med över 220 000 personer och arbetslösheten bedöms minska till 1,6 % som årsgenomsnitt för 1988. Den ökade efterfrågan på arbetskraft har också stimulerat ett ökat arbetskraftsutbud. Andelen som ingår i arbetskraften av befolkningen i yrkesaktiva åldrar bedöms stiga med nära två procentenheter till 84 % i år. Vidare har medelarbetstiden ökat. Det är inte enbart den ökade efterfrågan på arbetskraft som har medfört denna utveckling. Den sänkning av marginalskatterna som genomfördes mellan 1982 och 1985 liksom den kraftiga utbyggnaden av barnomsorgen torde också ha bidragit till ett ökat arbetskraftsutbud.

Efterfrågan på arbetskraft har emellertid vuxit snabbare än sysselsättningen. I konjunkturinstitutets konjunkturbarometer uppgav i september över 60 % av industriföretagen brist på yrkesutbildad arbetskraft. Samtidigt finns påtagliga rekryteringsproblem inom t. ex. byggsektorn och delar av den offentliga sektorn.

På de delar av arbetsmarknaden där det råder brist på arbetskraft drivs löneökningstakten upp. Detta leder i sin tur till kompensationskrav på andra delar av arbetsmarknaden och en allmänt högre löneökningstakt. Arbetskraftsbrist försvårar således möjligheterna att få ned den nominella löneökningstakten i nivå med konkurrentländernas.

Den höga efterfrågan på arbetskraft är till stor del en konsekvens av det allmänt förbättrade konjunkturläget. Det finns emellertid faktorer som talar för att svårigheter med personalrekrytering på delar av arbetsmarknaden är ett problem även i ett längre tidsperspektiv. Tillskottet av ungdomar på arbetsmarknaden kommer successivt att minska de närmaste åren i takt med att de årskullar som kommer in i yrkesaktiv ålder minskar i omfattning. De vuxna kvinnornas ökande deltagande i arbetslivet, som de senaste decennierna har gett det största bidraget till arbetskraftens tillväxt, har nu nått en så hög nivå att ökningstakten kommer att avta framöver. Det finns därför anledning att räkna med att utbudet av arbetskraft, räknat i antal personer, kommer att växa långsammare än tidigare.

Det bör understrykas att tillgången på arbetskraft inte enbart är en fråga om hur många som finns på arbetsmarknaden och hur mycket dessa arbetar, utan det handlar också om att arbetskraften utnyttjas effektivt och att företagen förbättrar sin arbetsmiljö. Arbetsmarknadspolitiken måste därför i hög grad inriktas på att öka rörligheten och anpassningen på arbetsmarknaden samtidigt som företagen ser över sina arbetsförhållanden så att rekryteringen underlättas och hög personalomsättning motverkas.

De senaste åren har en förskjutning skett av tyngdpunkten i arbetsmarknadspolitiken från efterfråge- och sysselsättningskapande åtgärder till utbudsinriktade åtgärder. Antalet personer i beredskapsarbeten och ungdomslag har minskat medan åtgärder som platsförmedling och arbetsmarknadsutbildning istället fått ökad vikt. Detta har bidragit till att arbetsökande bättre och snabbare passats ihop med lediga platser.

Ytterligare åtgärder bör nu vidtas för att öka arbetskraftsutbudet och rörligheten på arbetsmarknaden. Trots i många fall mycket goda yrkeskunskaper har flyktingar och andra invandrare svårigheter att få fotfäste på den svenska arbetsmarknaden. En rad åtgärder, bl. a. inom ramen för platsförmedlingen, bör vidtas i syfte att på olika sätt underlätta för invandrare att hitta passande arbeten.

Ett ekonomiskt stöd till arbetslösa som flyttar och tar arbete på annan ort än hemorten, dock ej storstäderna, bör införas. Vidare bör de bidrag till sökanderesor som idag gäller för arbetssökande från Finland vidgas till att avse även arbetssökande från Danmark.

Bristen på arbetskraft avser ofta särskilt yrkeskunnig arbetskraft. För att underlätta för redan sysselsatta att vidareutbilda sig bör den s. k. flaskhalsutbildningen få en större omfattning än idag.

Dessa åtgärder bör senare följas upp med ytterligare insatser för att öka arbetskraftsutbudet. I detta syfte bör arbetsmarknadens parter inbjudas till överläggningar.

Chefen för arbetsmarknadsdepartementet kommer senare i dag att redogöra mer detaljerat för dessa förslag.

3 Byggverksamhet

Byggverksamheten har de senaste två åren ökat mycket kraftigt och byggmarknaden präglas för närvarande av ett mycket högt efterfrågetryck, fullt

kapacitetsutnyttjande och en uttalad brist på produktionsresurser. Denna utveckling har drivit upp pris- och löneökningstakten i byggsektorn. Överhettningen på byggmarknaden, som tidigare varit koncentrerad till storstadsområdena, har nu spridits till övriga delar av landet. Bakom det ökade byggandet ligger både en uppgång av näringslivets investeringar och ett ökat bostadsbyggande.

Flera år med hög efterfrågan, god lönsamhet och stigande kapacitetsutnyttjande har medfört en stark investeringskonjunktur i näringslivet. Näringslivets byggnadsinvesteringar beräknas 1988 bli nära 25 % högre i volym än 1983, då investeringsuppgången började.

De senaste årens gynnsamma utveckling med stigande reallöner och sysselsättning har givit hushållen ökade inkomster och gjort det möjligt för allt fler att efterfråga en ny bostad. Detta gäller inte minst för ungdomar, vilkas bostadsefterfrågan sjönk i början av 1980-talet. Bostadsmarknaden har därför på några få år vänt från ett överskott av bostäder till en överefterfrågan. År 1984 beräknades drygt 2 1/2 % av hyreslägenheterna vara outhyrda. År 1988 är den andelen under 1/2 %. Från en bottennivå 1985, då mindre än 30 000 lägenheter påbörjades, har bostadsbyggandet ökat och 1988 beräknas att ca 50 000 nya lägenheter kommer att påbörjas.

Enligt de bedömningar som nu kan göras kommer näringslivets investeringskonjunktur att vara fortsatt stark de närmaste två åren, även om ökningstakten i näringslivets investeringar reduceras. Samtidigt kommer bostadsbyggandet att fortsätta på en hög nivå. Detta medför att även de närmaste åren kommer att kännetecknas av en stark byggefterfrågan.

En fortsatt överhettning på byggmarknaden riskerar emellertid att få allvarliga samhällsekonomiska konsekvenser. Byggekostnadernas ökningstakt riskerar att ytterligare stiga, vilket kan leda till att det nödvändiga bostadsbyggandet försvåras samtidigt som kostnaderna bidrar till en ökad inflationstakt, och ger inflationsimpulser till övriga delar av ekonomin. Den höga löneökningstakten i byggsektorn kan leda till kompensationskrav från andra grupper på arbetsmarknaden, driva upp det allmänna kostnadsläget och försämra den svenska konkurrenskraften gentemot utlandet. En alltför långvarig överhettning i byggsektorn innebär också risk för att produktionskapaciteten anpassas till en högt uppdriven efterfrågan och byggs ut i en omfattning som efter några år visar sig vara för stor.

Regeringen har tidigare vidtagit en rad åtgärder med syfte att dels dämpa överhettningen på byggmarknaden, dels skapa ett större utrymme för nybyggnad av bostäder. Hösten 1986 beslutades att länsarbetsnämnderna i Stockholms samt Göteborgs och Bohus län skulle utnyttja byggnadstillståndsgivningen på ett sådant sätt att den totala byggvolymen i dessa båda län begränsades 1987 och 1988. Hösten 1987 förlängdes regleringen till att avse även 1989. Delegationer har inrättats i de båda områdena för att öka bostadsbyggandet. Vidare har ramar fastställts för statliga lån till ombyggnad av bostäder i storstadsområdena. I vissa andra län skall länsbostadsnämnderna vid beslut om ombyggnadslån ange en rekommenderad starttidpunkt för ombyggnadsprojektet. Investeringsfonderna är inte längre frisläppta annat än för miljöinvesteringar samt för investeringar i stödområdena.

Dessa åtgärder bör nu förstärkas med ytterligare åtgärder i syfte att dämpa överhettningen på byggmarknaden och skapa utrymme för ett fortsatt högt bostadsbyggande.

Regleringen av byggverksamheten i Stockholms- och Göteborgsområdena bör förlängas till att avse även 1990. I Stockholm bör delegationen för ökat bostadsbyggande få ett större inflytande över vilka byggprojekt som genomförs.

Arbetsmarknadsstyrelsen ges i uppdrag att i övriga landet under 1989 begränsa annat byggande än bostäder till 95 % av 1988 års volym.

Ombyggnaden av bostäder bör begränsas genom att snäva ramar sätts för statliga lån till ombyggnad i storstadsområdena även under 1989. Vidare bör ramar för ombyggnadslån införas även i övriga landet. Subventionsgraden vid ombyggnad av bostäder bör sänkas.

Chcferna för arbetsmarknads- och bostadsdepartementen kommer senare i dag att redogöra närmare för nämnda åtgärder.

För närvarande är investeringsfonderna frisläppta för investeringar i stödområdena t. o. m. mars 1989 och för miljöinvesteringar t. o. m. mars 1990. Frisläppet bör förlängas ett år — dvs. till mars 1990 resp. mars 1991 — och även i fortsättningen begränsas till dessa typer av investeringar. Under förlängningsperioden bör investeringsavdrag inte medges vid utnyttjande av investeringsfond för byggnadsinvesteringar i stödområdena. Jag återkommer inom kort till regeringen i denna fråga.

4 Konkurrensfrågor

Sedan hösten 1982 har regeringens politik varit inriktad på att etablera en hög och stabil ekonomisk tillväxt. Bara ekonomisk tillväxt gör det möjligt att höja realinkomsterna och bygga ut välfärden. Ekonomisk tillväxt är också nödvändig för att hålla nere arbetslösheten och bibehålla starka offentliga finanser. Därtill kommer att den ekonomiska tillväxten ökar möjligheterna att göra de insatser som krävs för att förbättra miljön.

För att uppnå en tillfredsställande tillväxt i ekonomin krävs att det svenska näringslivet är konkurrenskraftigt i förhållande till omvärlden. Lönsamheten i den producerande delen av näringslivet måste vara på en sådan nivå att det lönar sig bättre att investera i ny produktionskapacitet än i finansiella tillgångar. Det är också angeläget att den ekonomiska utvecklingen inte hämmas av konkurrensbegränsningar och regleringar.

De senaste sex åren har tillväxten varit relativt god. BNP har ökat med drygt 2 1/2 % per år mellan 1982 och 1988. Tillväxten under perioden har överstigit den långsiktiga produktivitetsökningen. Kapacitetsutnyttjandet har ökat och sysselsättningen stigit kraftigt. De närmaste åren förutses emellertid en svagare BNP-tillväxt till följd av både avsaktande efterfrågeökning och brist på produktionsresurser.

Under senare år har regeringen vid olika tillfällen vidtagit åtgärder för att förbättra förutsättningarna för hög tillväxt i ekonomin. De inhemska finansiella marknaderna har avreglerats och vissa lättnader har genomförts i valutaregleringen. Marginalskatterna har sänkts och en genomgri-

pande reform av skattesystemet förbereds. Inom ramen för den statliga budgetprocessen har åtgärder vidtagits i syfte att höja effektiviteten i den offentliga sektorn. Anslagen till forskning har höjts kraftigt. Arbetsmarknadspolitiken har förskjutits i riktning från sysselsättningsskapande åtgärder till insatser för att öka utbudet och underlätta anpassningen på arbetsmarknaden. Åtgärder har också vidtagits för att skapa ökad konkurrens på vissa områden, bl. a. inom transportsektorn.

Ytterligare ett antal åtgärder bör nu vidtas för att stärka konkurrensen i den svenska ekonomin. Jordbrukspolitiken bör förändras liksom tekopolitiken. En utredning om konkurrensförhållandena i den svenska ekonomin bör tillsättas.

Omläggningen av jordbrukspolitiken

Olika beräkningar som mäter konsumenternas och skattebetalarnas kostnader för att subventionera livsmedelsproduktionen, visar för Sveriges del på kostnader i storleksordningen 14 miljarder kr. under senare år. Dessa kostnader är till 95% att hänföra till prisstödet och betalas alltså av konsumenterna genom en förhöjd prisnivå.

Jordbruksprisregleringens effekter inskränker sig emellertid inte enbart till prisernas nivå, utan bidrar genom automatiken i kostnadskompensationen i de olika leden i livsmedelskedjan även till en snabbare inflationstakt. Vår konkurrenskraft, och därmed vår produktion och sysselsättning, drabbas. I ett längre perspektiv reduceras också tillväxtmöjligheterna genom att kapital och investeringar styrs från lönsam till olönsam användning. Internationella studier pekar på att stödsystem av det slag som tillämpas i Sverige leder till produktionsbortfall i storleksordningen 1,5–3% av BNP. Beräkningar av sådana effekter speciellt för den svenska ekonomin har dock inte gjorts.

Trots mycket höga kostnader totalt är, enligt flera olika studier, livsmedelspolitikens måluppfyllelse låg. Detta beror bl. a. på att man med i huvudsak *ett* medel, prisregleringen, försöker uppnå *flera* mål samtidigt. Målen enligt 1985 års riksdagsbeslut är tryggad livsmedelsförsörjning, bra kvalitet och rimliga konsumentpriser samt rimlig levnadsstandard för jordbrukarna. Utöver detta skall jordbrukspolitiken bidra till en tillfredsställande regional utveckling och en god miljö.

Mot bakgrund av den låga måluppfyllelsen krävs en reformering av jordbrukspolitiken så att den bättre uppnår målen och dämpar inflationen och förstärker den ekonomiska tillväxten.

Reformarbetet bör utgå från att de olika livsmedelspolitiska målen konkretiseras och preciseras samt att nya medel utarbetas för att uppnå dessa mål.

Andra utgångspunkter är att gränsskyddet sänks med beaktande av det pågående GATT-arbetet, att marknadsregleringarna omprövas, samt att nya medel utvecklas för att uppnå de beredskapsmässiga, regionalpolitiska och miljömässiga målen.

Chefen för jordbruksdepartementet kommer senare i dag att redogöra för detta mer i detalj.

Enligt gällande skogspolitiska beslut och senast tillgängliga skattningar är en avverkningsnivå på 75 miljoner kubikmeter skog (m^3sk) per år både önskvärd och möjlig. Sedan ett antal år tillbaka ligger avverkningen i intervallet 60–70 m^3sk per år. Underavverkningen leder till utebliven produktion i såväl primärledet som skogsindustrin med åtföljande utebliven nettoexport på flera miljarder kr. per år.

På förslag av regeringen fattade riksdagen 1986 beslut om ett antal åtgärder för att stimulera till ökad aktivitet inom skogsbruket. Bl. a. förbättrades tillfälligt möjligheterna till insättning på skogskonto (SFS 1986:492). Regeringen har nu föreslagit att dessa regler skall förlängas till att gälla insättningar t. o. m. 1992 års taxering (prop. 1988/89:41).

Regeringen har vidare i prop. 1988/89:9 om dödsboäggande och samägande av jordbruksfastighet m. m. föreslagit bl. a. att dödsbo som innehar jordbruksfastighet skall vara skyldigt att avveckla denna senast fyra år efter året för dödsfallet. Dessutom föreslås i nämnda proposition en ändring i jordförvärvslagen med syfte att begränsa samägande av jordbruksfastigheter. Förvärvstillstånd får vägras om ägandeförhållandena genom förvärvet blir sådana att ett rationellt utnyttjande av fastigheten försvåras.

Omläggning av tekopolitiken

Sverige har, liksom flertalet andra industriländer, överenskommit om begränsningar i handeln med textil- och konfektionsvaror vad avser s. k. lågprisländer. Restriktionerna upprätthålls i regel genom bilaterala överenskommelser, av vilka flertalet slutits inom ramen för ett särskilt avtal inom GATT, det s. k. internationella multifiberavtalet. Den nu gällande förlängningen av detta avtal, MFA IV, löper ut den 31 juli 1991.

Importhinder leder till högre priser för konsumenterna och kan åsamka samhället ekonomiska nettoförluster. En avreglering skulle gynna konsumenterna och bidra till en dämpning av prisökningarna i samhället. Ett upphävande skulle också kunna leda till positiva effekter för utvecklingsländerna.

En fullständig avreglering av tekorestriktionerna bör därför genomföras. De importhinder som finns bör avvecklas. De avtal som f. n. är i kraft bör sägas upp till den 31 juli 1991, då MFA IV löper ut. Sverige bör således inte för egen del tillämpa ett eventuellt nytt internationellt regleringsavtal. I den pågående GATT-rundan bör Sverige verka för att tekohandeln återgår till normala GATT-regler.

Tekobranschen har efter en långvarig och djupgående strukturomvandling nu nått ett läge som är stabilare än tidigare och har förbättrat sin lönsamhet under senare år. Branschen måste dock ges möjlighet till ytterligare konsolidering.

I syfte att öka förmågan hos de svenska tekoföretagen att 1991 kunna möta den ökade konkurrens, som ett frisläppande av importen från de s. k. lågprisländerna kommer att medföra, avser regeringen att i 1989 års budgetproposition lägga fram förslag om fortsatta åtgärder till förmån för

branschen. Det gäller framförallt export- och rationaliseringsfrämjande insatser samt stöd till produktutveckling och vissa utbildningsåtgärder.

Prop. 1988/89:47

Utredning om konkurrensförhållanden

En typ av åtgärder som verksamt kan bidra till att lösa den svenska ekonomins huvudproblem med låg tillväxt och alltför snabba pris- och lönestegringar är åtgärder för att stärka konkurrensen.

Bristande konkurrens sätter ned effektiviteten i ekonomin, vilket minskar våra tillväxtmöjligheter och leder till en lägre välståndsökning än som annars hade varit möjligt. De sektorer av ekonomin som skyddas från utländsk konkurrens kännetecknas ofta av låg produktivitetstillväxt och bristande anpassning till konsumenternas behov.

Prisstegringstakten inom de delar av den svenska ekonomin som är hemmamarknadsorienterade och som saknar betydande inslag av utländsk konkurrens har under senare år varit betydligt högre än den genomsnittliga inflationen. Särskilt har detta gällt de sektorer som omfattas av regleringar och centralt förhandlade priser. Under senare år har även de avtalade lönerna ökat snabbare i de från utländsk konkurrens skyddade sektorerna. Kostnadsökningarna inom dessa sektorer tenderar att slå igenom snabbare och i högre grad på priserna.

Ett ytterligare skäl att skärpa den svenska konkurrenspolitiken är den pågående västeuropeiska integrationen. Den syftar till en ökad internationell handel och till att företag i olika länder skall kunna agera på lika villkor över gränserna. Vid överträdelse av gällande regler skall ett enhetligt sanktionssystem gälla i de skilda länderna. Mot bakgrund av denna utveckling är utformningen av den svenska konkurrenspolitiken av avgörande betydelse. Utvecklingen på detta område kräver en hög beredskap från svensk sida.

Viktiga åtgärder har vidtagits under senare år för att stärka konkurrensen i svensk ekonomi. Inom flera sektorer har betydande avregleringar genomförts. Det gäller bl. a. kreditmarknaden och transportsektorn. Vissa offentliga monopol har lösts upp.

Vidare har såväl näringsfrihetsombudsmannen (NO) som statens pris- och konkurrensverk (SPK) tilldelats en mer offensiv, konkurrensbefrämjande roll. SPK har i anslutning till sin nya instruktion fått en mer ändamålsenlig organisation, som mer aktivt skall främja konkurrensen inom såväl näringslivet som den offentliga sektorn. Enligt den nya instruktionen skall SPK bl. a. granska hur offentliga regleringar påverkar pris- och konkurrensförhållandena.

Konkurrenspolitiken bör nu ytterligare förstärkas. Konkurrensfrågorna, såväl nationellt som internationellt, måste tillmätas en större betydelse. Vissa delsektorer inom den svenska ekonomin kan behöva avregleras, handelshinder kan behöva tas bort och konkurrens från utlandet uppmuntras samtidigt som möjligheterna att motverka inhemska konkurrensbegränsande åtgärder förbättras.

Chefen för civildepartementet kommer inom kort att föreslå regeringen

att tillsätta en utredning om konkurrensförhållandena i den svenska ekonomin.

Prop. 1988/89:47

Utredningen bör med ledning av tidigare gjorda analyser av befintliga regleringar och deras konsekvenser föreslå åtgärder som ökar konkurrensen och därmed stärker konsumenternas ställning, bidrar till lägre priser och högre ekonomiskt välbefinnande. Översynen och åtgärderna bör bl. a. avse livsmedels-, bygg- och bostadssektorerna. Vidare är det viktigt att de positiva effekterna av avregleringen i ett led inte äts upp av kostnadsökningar i senare led. Även konkurrensförhållandena i handeln bör därför tas upp av utredningen.

När det gäller transportsektorn är det angeläget att SPK, NO och transportrådet noga följer utvecklingen i konkurrenshänseende av redan gjorda och av riksdagen beslutade avregleringar. Utredningen bör undersöka om det därutöver kan finnas områden inom transportsektorn som behöver analyseras med hänsyn till konkurrenssituationen.

Utredningen bör få till uppgift att utifrån de erfarenheter som numera vunnits pröva möjligheterna till en skärpning av konkurrenslagstiftningen i fråga om förbud mot marknadsbeteenden som särskilt hämmar konkurrensen, t. ex. marknadsdominans, överenskommer om prissamverkan och marknadsdelning. Utredningen bör vidare ha till uppgift att se över konkurrenslagens sanktionssystem i syfte att göra lagen till ett effektivare verktyg i samhällets tjänst. För att stärka priskonkurrensen bör utredningen också få till uppgift att föreslå särskilda regler med krav på en rättvisande och fullgod prisinformation till konsumenterna.

Statsråden Hellström, Thalén och Lönnqvist utvecklar härnäst närmare de olika frågor som hör till vederbörandes ansvarsområde. Anförandena redovisas i underprotokollen för resp. departement.

Statsrådet Feldt avslutar:

5 Hemställan

Med hänvisning till vad jag och övriga statsråd har anfört hemställer jag att regeringen

1. till riksdagen överlämnar den inom finansdepartementet upprättade promemorian Svensk ekonomi och bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om den ekonomiska utvecklingen under åren 1988, 1989 och 1990,
2. föreslår riksdagen att godkänna de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken som jag har förordat,
3. förelägger riksdagen vad de övriga föredragandena har anfört för de åtgärder och de ändamål som de har hemställt om.

6 Beslut

Prop. 1988/89:47

Regeringen ansluter sig till föredragandenas överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad föredragandena har anfört för de åtgärder och de ändamål som föredragandena har hemställt om.

Regeringen beslutar vidare att den inom finansdepartementet upprättade promemorian Svensk ekonomi samt de anföranden som redovisas i underprotokollen för jordbruks-, arbetsmarknads- och bostadsdepartementen skall bifogas propositionen enligt följande:

Svensk ekonomi	Bilaga 1
Jordbruksdepartementet	Bilaga 2
Arbetsmarknadsdepartementet	Bilaga 3
Bostadsdepartementet	Bilaga 4

Förord

Den promemoria, som härmed läggs fram, har utarbetats inom finansdepartementet. Den beskriver den internationella och den svenska ekonomins utveckling t.o.m. 1990 och täcker därmed in hela den period, som det kommande förslaget till statsbudget för nästa budgetår avser. Det huvudsakliga underlaget för beskrivningen av utvecklingen under 1988 och 1989 är konjunkturinstitutets höstrapport. Bedömningarna av utvecklingen under 1990 har gjorts inom finansdepartementet. Arbetet, som har letts av statssekreteraren Gunnar Lund och departementsrådet Svante Öberg, avslutades den 19 oktober 1988.

1 Sammanfattning

Prop. 1988/89: 47

Bilaga 1

Den svenska ekonomin kännetecknas för närvarande av högkonjunktur med högt kapacitetsutnyttjande och brist på arbetskraft. BNP-tillväxten beräknas i år bli 2,8%. De närmaste två åren förutses en dämpning av tillväxten, men fortsatt högre prisökningar än i omvärlden och stigande underskott i bytesbalansen. Arbetslösheten väntas förbli låg. Det är huvuddragen i föreliggande prognos för den svenska ekonomins utveckling 1989 och 1990. Det bör understrykas att prognosen bara tar hänsyn till de ekonomisk-politiska åtgärder, som redan har aviserats eller beslutats, om inte annat anges.

Den *internationella konjunkturen* har varit avsevärt starkare i år än vad som förutsågs i våras. Särskilt gäller det i Förenta staterna och Japan. För OECD-området uppskattas nu BNP-tillväxten till ca 4% 1988. De närmaste två åren förutses dock en dämpning av tillväxten till ca 3% 1989 och ca 2 1/2% 1990. Den genomsnittliga pris- och löneökningstakten i OECD-länderna bedöms bli fortsatt måttlig. Till grund för beräkningarna ligger vidare antaganden om oförändrade valutakurser och ett oljepris på 15 dollar per fat under prognosperioden.

Timlönerna har de senaste åren ökat mer i Sverige än i omvärlden. I år beräknas den genomsnittliga timlönen för samtliga löntagare öka med 7,5%. Eftersom löneavtal för hela arbetsmarknaden under dessa år ännu inte slutits, saknas underlag för egentliga prognoser. Med hänsyn till de löneavtal som har slutits på vissa delar av arbetsmarknaden samt den höga efterfrågan på arbetskraft har beräkningarna av utvecklingen i den svenska ekonomin baserats på en schablonmässig framskrivning av löneökningarna med 7% per år under prognosperioden. *Prisökningarna* beräknas 1988 uppgå till ca 6%. Åren 1989 och 1990 förutses utifrån dessa antaganden inflationen ligga kvar på ungefär samma nivå som under 1988.

Tabell 1 Försörjningsbalans

	Miljarder kr. löpande priser 1987	Procentuell volymförändring			
		1987	1988	1989	1990
BNP	1 008,5	2,7	2,8	1,7	1,3
Import	307,5	7,0	5,5	5,3	3,4
Tillgång	1 316,0	3,7	3,5	2,6	1,9
Privat konsumtion	525,0	4,1	2,7	1,9	1,5
Offentlig konsumtion	271,7	0,7	1,4	1,7	1,0
Stat	74,6	-0,6	0,2	1,4	-0,5
Kommuner	197,1	1,1	1,9	1,8	1,5
Bruttoinvesteringar	190,7	6,6	5,6	2,3	1,3
Lagerinvesteringar ¹	-6,4	-0,3	0,4	0,5	0,3
Export	335,0	5,1	3,9	3,3	2,6
Användning	1 316,0	3,7	3,5	2,6	1,9
Inhemsk efterfrågan	981,0	3,3	3,3	2,4	1,6
Nettoexport ¹	27,5	-0,5	-0,5	-0,7	-0,3

¹ Förändring i procent av föregående års BNP.

Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Hushållens *realinkomster* beräknas öka med ca 2,5 % 1988. En fortsatt realinkomstökning förutses de närmaste två åren, ca 3 % 1989 och ca 1,5 % 1990. Därvid har förutsatts att den statliga inkomstskatten sänks med 3 procentenheter 1989 och justeras med hänsyn till den beräknade inflationen 1990. Den *privata konsumtionens* ökningstakt, som de senaste två åren har varit mycket kraftig, har dämpats i år. Detta framgår av såväl nationalräkenskapernas beräkningar för första halvåret som utfallet för detaljhandelns försäljning. De senaste årens försämring av sparkvoten skulle kunna komma att brytas i år. För 1989 och 1990 förutses en betydligt svagare ökningstakt för den privata konsumtionen än under de senaste åren. Till väsentlig del sammanhänger det med en väntad minskning av bilinköpen från nuvarande rekordhög nivå och en lugnare expansionstakt för konsumtionen av varaktiga varor. Hushållens sparkvot skulle därmed förbättras något de närmaste åren, särskilt under 1989. Det bör dock framhållas att konsumtionsökningen kan bli betydligt starkare än dessa beräkningar ger vid handen.

Den *offentliga konsumtionen* väntas fortsätta att öka i måttlig takt 1989 och 1990. Inom den kommunala sektorn finns tendenser till en högre expansionstakt än under de senaste åren. På grund av en ändring i den statistiska redovisningen blir det en tillfällig uppgång i den statliga konsumtionen 1989.

Investeringarna tycks ha ökat mer 1988 än enligt den i sig höga prognosen i den reviderade nationalbudgeten. Även de närmaste åren förutses en ökning av bruttoinvesteringarna, dock i långsammare takt än i år. Det höga kapacitetsutnyttjandet och regleringarna av byggverksamheten i Stockholms- och Göteborgsområdena har medfört köer av investeringsprojekt, vilka torde medföra att investeringsverksamheten blir hög flera år framåt, även om produktionstillväxten mattas av något.

Exporten har också ökat mer 1988 än enligt prognosen i den reviderade nationalbudgeten. De närmaste åren förutses en lägre marknadstillväxt än i år och vissa marknadsandelsförluster, vilket medför en lägre exporttillväxt. *Importen* beräknas fortsätta att öka i snabbare takt än exporten. Exportpriserna väntas dock öka mer än importpriserna 1988 och 1989, vilket dämpar försämringen av bytesbalansen. För 1990 antas inte någon motsvarande förbättring av bytesförhållandet. Underskottet i *bytesbalansen*, som 1988 beräknas bli ca 10 miljarder kr., väntas fortsätta att öka 1989 och 1990. De stigande underskotten sammanhänger med en försvagning av tjänste- och transfereringsbalansen.

Läget på *arbetsmarknaden* kännetecknas för närvarande av ett starkt efterfrågetryck. Antalet sysselsatta förutses öka med närmare 60 000 personer i år och arbetslösheten beräknas minska till 1,6 %. Den starka utvecklingen på arbetsmarknaden väntas kvarstå de närmaste åren. Antalet sysselsatta beräknas öka med ca 40 000 personer 1989 och ca 30 000 personer 1990 och arbetslösheten beräknas ligga kvar på en låg nivå. Svårigheter att få tag i arbetskraft är ett växande problem och torde fortsätta att utgöra en restriktion för produktionstillväxten och kunna medföra fortsatt hög löneglidning.

Den offentliga sektorns finansiella sparandeöverskott uppgick till drygt 40 miljarder kr. 1987. I år och de närmaste två åren förutses en försvagning med i storleksordningen 5 miljarder kr. per år. Trots att det offentliga sparandet är positivt är det inte tillräckligt för att helt kompensera bristen på sparande i resten av ekonomin, vilket kommer till uttryck i att bytesbalansen förutses uppvisa underskott de närmaste åren.

Prop. 1988/89: 47
Bilaga 1

2 Internationell utveckling

Den ekonomiska aktiviteten i industriländerna har under 1988 utvecklats avsevärt starkare än väntat. För *OECD-länderna sammantagna* uppskattas nu tillväxten för helåret 1988 till ca 4% (jämfört med en prognos om ca 3% för bara några månader sedan). I Förenta Staterna och Japan väntas produktionen växa med 4 respektive 6%, medan uppgången i Västeuropa beräknas bli ca 3%.

Olika indikatorer tyder på att rådande gynnsamma industrikonjunkturer håller i sig ett stycke in på nästa år. Flera av de faktorer som ligger bakom årets mycket goda tillväxtsiffror, såsom den tidigare starka kreditexpansionen i många länder liksom kvardröjande effekter av oljeprisfallet, är emellertid troligen av övergående natur. BNP-tillväxten i OECD-området de kommande två åren väntas därför bromsas upp och begränsas till storleksordningen 2,5 till 3% per år.

En mer markerad dämpning antas äga rum i den amerikanska ekonomin än i övriga länder. Bedömningen att en tydlig uppbromsning kommer att äga rum i *Förenta staterna* görs bl.a. mot bakgrund av kraven på reduktion av det federala budgetunderskottet och av underskottet i externbalansen. BNP-tillväxten de kommande två åren väntas halveras jämfört med tillväxten under 1988.

Även för industriländerna i övrigt väntas en lägre expansionstakt. Dämpningen förutses bli mindre uttalad än i Förenta staterna också mot bakgrund av att industrins kapacitetsutnyttjande är lägre och att arbetsmarknaden i allmänhet inte är lika stark i övriga industriländer. Därmed föreligger inte samma risk för ökad pris- och lönestegringstakt. Den mycket höga arbetslösheten i flertalet västeuropeiska länder har inte minskat det senaste året. Storbritannien utgör dock ett undantag. Det finns en risk att arbetslösheten i Västeuropa åter ökar från nuvarande nivå på över 10%.

Utrymmet för stimulansåtgärder anses emellertid mycket begränsat, och flera länder i *Västeuropa* förutses istället strama åt den ekonomiska politiken av bytesbalansskäl. Beslut har tagits om budgetförstärkande åtgärder i den västtyska ekonomin nästa år. Den större skattereform med en mer tillväxtfrämjande inriktning som beslutats i Förbundsrepubliken träder i kraft först 1990. För Västeuropa förutses tillväxten de kommande två åren uppgå till mellan 2 och 2,5% per år.

Sedan några år växer den inhemska efterfrågan i *Japan* snabbt. Denna utveckling förväntas fortsätta, även om expansionen knappast blir lika hög som i år. Tillväxten i den japanska ekonomin de närmaste två åren väntas uppgå till ca 4% per år.

Tabell 2 Internationella förutsättningar

	1987	1988	1989	1990
<i>BNP, % per år</i>				
Förenta staterna	2,9	4	2 1/2	2
Japan	4,2	6	4 1/2	4
Förbundsrepubliken Tyskland	1,7	3	2	2 1/2
OECD totalt	3,1	4	3	2 1/2
<i>Nyckeltal</i>				
Konsumentpriser i OECD, % ¹	3,2	3 3/4	4 1/4	4
Arbetslöshet, nivå i %	7,9	7 1/2	7 1/2	7 3/4
Dollarkurs i kr.	6,35	6,19	6,32	6,32
Råoljepris, dollar per fat	18,4	15	15	15

¹ KPI, årsgenomsnitt.

Källor: OECD och finansdepartementet.

I våra *nordiska grannländer* sammantagna är tillväxten mycket blygsam. Detta beror främst på den restriktiva politik som sedan en tid förs i såväl Danmark som Norge i syfte att rätta till strukturella problem i ekonomier-na, bl.a. vad gäller externbalanserna. I Finland, som innevarande år åtnju-ter en relativt god tillväxt, har regeringen nyligen ingripit för att dämpa pris- och kostnadsstegringarna. För de närmaste två åren är en mycket återhållen genomsnittlig tillväxt trolig i våra grannländer, 1 % per år.

Ett för svensk exportindustri väsentligt inslag i bilden det senaste året är den expansiva utvecklingen av näringslivets fasta investeringar i OECD-området. Den starka investeringsuppgången innebär också att kapaciteten byggs ut och att risken för ökad inflation till följd av flaskhalsproblem begränsas. Tendensen har annars sedan en tid varit att inflationen till följd av den höga aktivitetsnivån tilltagit. Mot bakgrund av den vikt som i den ekonomiska politiken i många länder läggs vid målet om stabila priser – vilket har demonstrerats av ränteuppgången under sommaren – bedöms risken för en mer avsevärd ökning av inflationen i världsekonomin vara liten. Vidare har den tidigare ökningen av råvarupriserna hejdots, och energipriserna är fortsatt mycket svaga. De närmaste två åren väntas konsumentpriserna i genomsnitt för OECD-länderna öka med ca 4 % per år.

Utsikterna för världsekonomin på något eller ett par års sikt känneteck-nas av ett stort mått av osäkerhet. I synnerhet finns det en betydande risk för att tillväxten bromsas upp kraftigare än som antagits här. Denna risk hänger främst samman med de stora finansiella obalanser som fortfarande råder mellan de största länderna. De två stora överskottsländerna – Japan och Förbundsrepubliken Tyskland – har bara i mindre utsträckning om-fattats av den anpassning som hittills ägt rum. Denna bristande symmetri i anpassningen har medverkat till att flera västeuropeiska länder nu börjat känna av externbalansproblem. En annan risk är att den nuvarande expan-sionen utvecklas till överhettning främst i Förenta staterna. Även i detta fall skulle på något års sikt sannolikt tillväxt och sysselsättning påverkas negativt, inte bara i den amerikanska ekonomin utan även globalt.

Världshandelns tillväxt blev betydligt starkare 1988 än vad som förutsågs i början av året. Marknaden för svensk export av bearbetade varor beräknas öka med 7–8 %, trots den svaga utvecklingen i de nordiska länderna vilka är viktiga avsettningsmarknader för svensk exportindustri. Den svenska industrin har gynnats av den oväntat starka investeringskonjunkturen i OECD-länderna.

Den svenska exporten av bearbetade varor beräknas öka med knappt 5 % 1988, vilket innebär marknadsandelsförluster på 2–3 %. Av denna förlust torde ca 1 procentenhet kunna hänföras till att arbetsmarknadskonflikten inom verkstadsindustrin i början av året medförde neddragna exportleveranser. Råvaruexporten beräknas öka med 3,5 % 1988. Ökningen kan i huvudsak hänföras till exporten av massa och ickejärnmetaller, som beräknas öka med ca 8 % vardera. Neddragningar av produktionskapaciteten samt prioriteringar av hemmamarknadsleveranserna har medfört att trävaruexporten minskat kraftigt trots en stark byggkonjunktur utomlands.

Under 1989 och 1990 förväntas marknadstillväxten för svensk exportindustri uppgå till 5 respektive 4,5 %. Under senare år har de svenska exportpriserna ökat ca 2 % per år mer än i konkurrentländerna, vilket erfarenhetsmässigt torde leda till marknadsförluster av samma storlek under prognosperioden. De förluster av marknadsandelar som förväntas i år är emellertid troligen i första hand ett resultat av begränsningar på utbudssidan. Detta framgår bl.a. av den senaste Konjunkturbarometern där endast drygt en fjärdedel av företagen inom typiska exportbranscher anger att det är efterfrågan som begränsar produktionen. En avmattning av den inhemska efterfrågetillväxten samt fortsatt ökad produktionskapacitet inom industrin beräknas reducera utbudssidans dämpande effekt på exporten framöver. Förlusten av marknadsandelar torde därför inskränka sig till knappt 1 % 1989 och 1,5 % 1990. Exporten av bearbetade varor skulle därmed öka med 4,2 % 1989 och 3 % 1990. Det höga kapacitetsutnyttjandet inom massaindustrin samt fortsatta neddragningar av produktionskapaciteten inom trävaruindustrin väntas medföra en svag utveckling av råvaruexporten under perioden.

Den inhemska efterfrågan på bearbetade varor beräknas öka med 6 % 1988. Efterfrågan dras främst upp av fortsatt kraftigt ökade maskininvesteringar, samt ökad privat konsumtion. Importen av bearbetade varor beräknas öka med drygt 8 %, vilket betyder andelsförluster för den svenska hemmamarknadsindustrin med ca 2 %. Detta är en betydligt mindre andelsförlust än under 1987. I övrigt har importen av råolja fortsatt att minska medan övrig råvaruimport endast ökat med ca 2 %. Totalt beräknas varuimporten öka med ca 5,5 % 1988.

Den svagare tillväxten av inhemsk efterfrågan de närmaste två åren förutses medföra en betydligt lägre ökningstakt för importen av bearbetade varor under 1989 och 1990. Under 1989 motverkas detta av en kraftig importökning av råolja och petroleumprodukter som följd av att de lager-

Tabell 3 Export och import av varor

Prop. 1988/89: 47
Bilaga I

	Miljarder kr. 1987	Volymutveckling, %			Prisutveckling, %		
		1988	1989	1990	1988	1989	1990
<i>Varuexport</i>							
Bearbetade varor	233,7	4,8	4,2	3,0	5,0	5,0	4,0
Fartyg	3,8	-25,0	-6,0	0	4,0	4,0	4,0
Petroleumprodukter	7,6	-3,0	-2,0	0	-10,0	-2,0	0
Övriga råvaror	36,3	3,5	0	1,0	8,0	6,5	3,0
Summa varuexport	281,4	3,8	3,2	2,5	5,2	5,2	4,0
<i>Varuimport</i>							
Bearbetade varor	201,4	8,2	5,5	4,3	4,2	4,0	4,0
Fartyg	2,5	-40,0	15,0	0	4,0	6,0	4,0
Petroleumprodukter	8,9	0	15,0	1,5	-12,0	-1,0	0
Råolja	12,9	-5,0	4,0	0	-18,0	2,0	0
Övriga råvaror	31,7	2,0	1,0	1,0	9,5	3,0	3,0
Summa varuimport	257,4	5,4	5,4	3,4	4,0	3,4	3,9

Källor: Konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

neddragningar som ägt rum under 1987 och 1988 förväntas upphöra. Totalt förväntas varuimporten öka med nästan 5,5 % 1989 men endast 3,5 % 1990.

Bytesbalansprognosen är känslig för det råoljepris som förutses komma att gälla under perioden. I början av oktober var priset på råolja (spotpriset på Brentolja) 12–13 dollar per fat. Genomsnittspriset för 1988 beräknas bli ca 15 dollar per fat. Under 1989 och 1990 antas priset ligga kvar på denna nivå. Bytesbalansen förbättras med knappt 1 miljard kr. om oljepriset faller med 1 dollar per fat.

Tabell 4 Bytesbalans

Miljarder kr., löpande priser

	1987	1988	1989	1990
Export av varor	281,4	307,3	333,5	355,5
Import av varor	257,4	282,0	307,6	330,5
Korrigeringspost	-1,6	-2,0	-2,0	-2,0
Handelsbalans	22,4	23,3	23,9	23,0
Tjänstenetto	-2,0	-4,8	-6,3	-8,1
Transfereringsnetto	-25,8	-28,5	-31,4	-33,0
Bytesbalans	-5,4	-10,0	-13,8	-18,1

Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet, riksbanken och finansdepartementet.

Trots att importvolymen beräknas växa snabbare än exportvolymen i år och nästa år ökar överskottet i handelsbalansen något såväl 1988 som 1989 till följd av en förbättring av bytesförhållandet dessa år. Överskottet beräknas uppgå till drygt 23 miljarder kr. 1988 och till 24 miljarder kr. 1989. För 1990 beräknas överskottet minska något.

En fortsatt kraftig uppgång för utlandsresandet är den främsta orsaken till att tjänstebalansen försämras med 3 miljarder kr. 1988. Ett stigande

underskott i resevalutan, dock i lägre takt än under de närmast föregående åren väntas medföra att underskottet i tjänstebalansen ökar med ca 1,5 miljarder kr. per år under prognosperioden.

Stigande genomsnittsränta samt växande nettoskuld gentemot utlandet medför att räntebetalningarna på utlandsskulden beräknas öka med ca 2 miljarder kr. per år under såväl 1988 som 1989. De senaste årens kraftiga uppgång av direkta investeringar i utlandet bidrar också till ett försämrat räntenetto genom att investeringarna till stor del finansieras med upplåning i utlandet. En förutsatt marginell dämpning av den internationella räntenivån medför att räntenettet inte väntas försämrats i samma takt 1990.

Underskottet i bytesbalansen beräknas uppgå till 10 miljarder kr. 1988 och fortsätta att stiga till 14 miljarder kr. 1989 och 18 miljarder kr. 1990.

4 Arbetsmarknaden

Läget på arbetsmarknaden har under 1988 fortsatt att förstärkas. Arbetslösheten har successivt reducerats och låg under tredje kvartalet 1988 såsongrensat på 1,6% att jämföra med 1,9% vid samma tid förra året. Samtidigt har bristen på arbetskraft ytterligare accentuerats. Antalet obebyggda vakanser vid arbetsförmedlingarna har i år varit 13% fler än förra året. I konjunkturinstitutets barometer från september uppgav 63% av industriföretagen brist på yrkesutbildad arbetskraft, vilket var den högsta andelen sedan mitten av 1970-talet.

Förstärkningen av arbetsmarknadsläget har fått spridning till alla delar av landet och till alla åldersgrupper. Arbetslöshetstalet har det senaste året minskat i samtliga län och nedgången har varit störst i norra delarna av landet, där nivån på arbetslösheten är högre än för landet i övrigt. Bland ungdomar i åldrarna 20–24 år, där arbetslösheten tidigare legat kvar på en förhållandevis hög nivå, har arbetslösheten i år reducerats med närmare en procentenhet.

Sysselsättningen har ökat mycket kraftigt. Under perioden januari–september i år var enligt arbetskraftsundersökningarna i genomsnitt 65 000 fler personer sysselsatta än under samma period förra året. Därtill kommer att medelarbetstiden har stigit, varför sysselsättningen mätt i timmar ökat i snabbare takt än antalet personer. Den mycket kraftiga sysselsättningsuppgången i slutet av förra året beräknas dock medföra att förändringen mellan genomsnittet för helåren 1987 och 1988 blir något mindre.

Det senaste året är det sysselsättningen i den privata tjänstesektorn som ökat mest såväl absolut som relativt. Detta gäller framför allt delbranschen uppdragsverksamhet m.m., där sysselsättningen ökat med drygt 10%, motsvarande nära 20 000 personer. Däremot har den utomordentligt kraftiga sysselsättningsuppgången i byggsektorn förra året bromsats upp i år. Tilltagande brist på utbildad arbetskraft och de restriktioner som införts för byggverksamheten främst i storstadsområdena torde ha bidragit till uppbromsningen.

Tabell 5 Arbetsmarknad
Tusental personer i åldrarna 16–64 år

Prop. 1988/89: 47
Bilaga 1

	Nivå	Förändring från föregående år				
	1987	1986	1987	1988	1989	1990
Sysselsättning:						
Jord- och skogsbruk	171	– 9	– 1	– 1	– 2	– 2
Industri	1013	11	5	6	4	0
Byggnadsverksamhet	278	0	15	3	2	0
Privata tjänster	1 518	30	6	40	19	19
Kommunal verksamhet	1 154	– 1	8	17	14	13
Statlig verksamhet	201	– 4	4	– 7	1	– 2
Totalt	4 337	29	36	58	38	28
Arbetskraften	4 421	23	22	46	34	32
Arbetslösa	84	– 8	– 14	– 12	– 4	4
Arbetslösa, nivå i procent av arbetskraften	1,9	2,2	1,9	1,6	1,5	1,6
Sysselsatta i arbets- marknadspolitiska åtgärder	40	– 16	– 14	– 12	– 10	0

Källor: Statistiska centralbyrån (AKU) och finansdepartementet.

Kommunernas sysselsättning har varit mer expansiv i år än under 1986 och 1987, medan antalet sysselsatta i statlig förvaltning har minskat påtagligt. Sammantaget har sysselsättningen i offentlig förvaltning under de tre senaste åren minskat som andel av den totala sysselsättningen. Det registrerade antalet statligt sysselsatta påverkas under 1988 och 1989 av institutionella förändringar. När hänsyn tas till detta beräknas den statliga sysselsättningen minska båda åren med 3–4 000 personer.

I takt med att det allmänna läget på arbetsmarknaden har förbättrats har omfattningen på de sysselsättningsskapande åtgärderna inom arbetsmarknadspolitiken reducerats. I september 1988 var 10 000 personer sysselsatta i beredskapsarbete, 8 000 i ungdomslag och 4 000 med hjälp av rekryteringsstöd. Sammantaget var detta 12 000 personer färre än i september förra året. Däremot har antalet elever i arbetsmarknadsutbildning ökat med 8 000 till 43 000 personer.

Arbetskraftsdeltagandet har ökat markant mellan 1987 och 1988. Ungefär hälften av arbetskraftens tillväxt beror på ökad förvärvsfrekvens. Detta gäller speciellt för ungdomar respektive kvinnor i de äldre åldersgrupperna, d. v. s. de grupper där andelen som är i arbetskraften är lägst. Totalt beräknas andelen som ingår i arbetskraften av befolkningen i yrkesaktiv ålder stiga med drygt en halv procentenhet till 84 % 1988.

Det finns för närvarande inga tecken på försvagning av arbetsmarknaden. Inflödet av nyanmällda lediga platser låg i början av hösten avsevärt högre än i fjol och har i säsongrensade tal fortsatt att öka under året. Detta talar för att sysselsättningstillväxten kommer att fortsätta även under nästa år. Förändringen av det genomsnittliga antalet sysselsatta 1989 beräknas emellertid bli mindre än under 1988 när ett stort överhång från 1987 drar upp årsgenomsnittet. Arbetskraftsdeltagandet beräknas öka

även 1989 och 1990, dock inte lika mycket som i år. Hänsyn har tagits till de förslag till åtgärder som föreslås i denna proposition för att underlätta ett ökat utbud av arbetskraft.

Den svagare produktionstillväxten 1989 och 1990 väntas ge utslag i en avmattning av sysselsättningstillväxten mot slutet av 1989 och under 1990. Vad beträffar byggsektorn väntas de dämpande åtgärder som nu vidtas dämpa sysselsättningsökningen först under 1990.

5 Löner och priser

En preliminär uppskattning av utfallet från årets avtalsrörelse ger vid handen en genomsnittlig avtalsmässig löneökning på drygt 4 % mellan helåren 1987 och 1988. Löneglidningen uppskattas till drygt 3 % 1988, dvs. ungefär lika mycket som löneglidningen 1987. Sammantaget ger denna bedömning en total genomsnittlig timlöneökning på 7,5 % mellan 1987 och 1988.

Tabell 6 Timlön för samtliga löntagare
Årlig procentuell förändring

	1983	1984	1985	1986	1987	1988
Avtal	4,7	5,7	4,2	6,2	3,6	4,1
Löneglidning	1,4	2,4	3,2	2,1	3,5	3,4
Timförtjänst	6,1	8,1	7,4	8,3	7,1	7,5

Anm.: Uppgifterna baserar sig på lönesummestatistik.

Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet samt finansdepartementet.

Eftersom löneavtal inte har slutits för 1989 och framåt på hela arbetsmarknaden saknas underlag för egentliga prognoser av löneutvecklingen de kommande två åren.

Arbetsmarknadsläget bedöms vara fortsatt starkt både 1989 och 1990. En marginell försvagning kan dock uppstå 1990. För vissa sektorer av arbetsmarknaden, bl. a. för kommunsektorn, har avtal slutits för både 1988 och 1989. Vidare finns s. k. överhäng från de avtalsområden som har ettårsavtal, dvs. kostnadseffekter som uppkommer 1989 till följd av att löneökningar från 1988 års avtal lagts ut sent under året.

Prognoserna rörande den svenska ekonomins utveckling de närmaste åren utgår mot denna bakgrund från en teknisk framskrivning av löneutvecklingen. Timlöneökningen antas uppgå till 7 % per år 1989 och 1990.

Hittills i år (t. o. m. september) har konsumentprisindex (KPI) stigit med 5,0 %. Inflationstakten beräknad som förändringen i KPI under de senaste 12 månaderna uppgår till 5,9 %. De bedömningar som nu kan göras tyder på en ökning av KPI med 1,3 % under årets resterande månader. Således beräknas KPI stiga med 6,3 % under loppet av 1988. Detta ger en ökning av KPI med 5,8 % mellan helåren 1987 och 1988.

Tabell 7 Konsumentpriser
Årlig procentuell förändring och bidrag därtill

Prop. 1988/89: 47
Bilaga 1

	1985	1986	1987	1988	1989	1990
KPI dec.—dec.	5,8	3,2	4,9	6,3	5,9	5,7
Därav hänförs till:						
Importpriser	0,0	-1,3	0,7	0,8	0,7	0,7
Jordbrukspriser	0,5	0,3	0,5	0,5	0,5	0,4
Bostäder	1,5	0,7	1,2	1,7	1,4	1,4
Indirekta skatter	0,2	0,2	0,6	0,9	0,1	0,0
Diverse taxor	0,3	0,5	0,4	0,4	0,5	0,5
Övriga inhemska kostnader	3,3	2,8	1,5	2,0	2,7	2,7
KPI årsgenomsnitt	7,4	4,2	4,2	5,8	6,0	5,8
Implicitprisindex	6,9	4,9	5,0	6,0	5,9	5,9

Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

I december 1987 ersattes det allmänna prisstoppet, som gällde fr. o. m. januari 1987, av en skyldighet att förhandsanmäla prishöjningar till statens pris- och konkurrensverk (SPK, f. d. statens pris- och kartellnämnd). I april 1988 beslutade regeringen att fr. o. m. maj 1988 begränsa den allmänna skyldigheten att förhandsanmäla prishöjningar till att omfatta varu- och tjänstområden motsvarande ca hälften av den privata konsumtionen. Enligt regeringsbeslut i juni 1988 upphävdes förhandsanmälningskyldigheten fr. o. m. juli 1988, med undantag för byggnadsmaterial. Prisstoppet och dess avveckling försköt prishöjningarna från första halvåret 1987 till hösten 1987 och de första månaderna 1988. Det medförde att inflations-takten mätt som prisökningen över de senaste 12 månaderna steg under våren och sommaren 1988 för att åter sjunka i början av hösten 1988.

Prisutvecklingen för livsmedel har hittills under 1988 legat marginellt under den genomsnittliga konsumentprisutvecklingen. Prisökningarna för resor och transporter samt kostnadsökningarna för hyreslägenheter och egnahem har varit större än den allmänna konsumentprisuppgången. Prisstegringarna på kläder och skor har däremot varit betydligt lägre än den genomsnittliga.

För 1989 och 1990 har prisutvecklingen bedömts utifrån prognoser och antaganden om arbetskraftskostnader, produktivitetsutveckling, importpriser m. m.

Timlönecökningen antas, som tidigare nämnts, vara 7 % per år både 1989 och 1990. För 1989 tillkommer dessutom en höjning av ATP-avgiften med 0,4 procentenheter. På kort sikt slår utvecklingen av lönekostnaderna främst igenom i posten övriga inhemska kostnader m. m. På längre sikt påverkar utvecklingen av lönerna även den kostnadsutveckling som ligger till grund för prisutvecklingen avseende bostadspriser, jordbrukspriser samt diverse taxor.

Utvecklingen av importpriserna för prognosåren förväntas vara måttlig. Den årliga ökningen beräknas uppgå till 3,5—4,0 %. Hänsyn har tagits till de åtgärder som aviserats för att öka konkurrensen inom jordbrukssektorn. Stegringen av jordbrukspriserna 1989 förväntas bli av samma storleksordning som under 1988 för att sedan bli något lägre 1990. För posten

bostäder ligger i prognosen en antagen hyresutveckling om 7% per år för 1989 och 1990. Kostnadsutvecklingen för egna hem förväntas bli något lägre. Prisutvecklingen på posten diverse taxor påverkas främst av den antagna lönekostnadsutvecklingen 1989 och 1990.

Några höjningar av indirekta skatter är inte aviserade för 1989 och har inte inkluderats i prognoserna. En liten höjning uppstår ändå, beräknings-tekniskt, till följd av ändrade bilaccisregler fr. o. m. 1989 års bilmodeller.

Under loppet av 1989 och 1990 bedöms inflationen uppgå till knappt 6% per år. Även beräknat som årsgenomsnitt bedöms prisökningarna bli av samma storleksordning.

6 Hushållens ekonomi och privat konsumtion

Den privata konsumtionen ökade 1986 och 1987 med drygt 4% per år. Konsumtionen ökade mer än hushållsinkomsterna, vilket medförde att sparkvoten föll med ungefär 2 procentenheter per år till -2,5% 1987. Bättre möjligheter att låna pengar, stigande förmögenheter och optimism rörande den framtida inkomstutvecklingen bidrog till minskningen av sparkvoten.

I år har den privata konsumtionens ökningstakt bromsats upp. Detaljhandelns omsättning har de första nio månaderna i år ökat volymmässigt med ca 1,5% jämfört med motsvarande period i fjol. Både 1986 och 1987 ökade omsättningen med 4,5%. När det gäller omsättningen av sällan-köpsvaror har ökningstakten gått ned från 8-9% per år 1986 och 1987 till 3,5% hittills under 1988. Andra delar av den privata konsumtionen som utlandsresor och bilinköp har däremot fortsatt att öka starkt. För helåret 1988 förutses en konsumtionsökning med 2,7%, vilket är något mindre än vad som beräknades i den reviderade nationalbudgeten.

Tabell 8 Hushållssektorns disponibla inkomster, konsumtion och sparande

	Miljarder kr.				Förändring, %		
	1987	1988	1989	1990	1988	1989	1990
<i>Löpande priser</i>							
Löner	437,4	480,3	520,6	561,8	9,8	8,4	7,9
Inkomstöverföringar	200,4	226,1	252,3	276,5	12,8	11,6	9,6
Övriga inkomster, netto	105,3	111,0	119,1	127,0	5,4	7,3	6,7
Direkta skatter, avgifter m. m.	230,7	260,4	284,1	310,9	12,9	9,1	9,4
Disponibel inkomst	512,4	557,0	607,9	654,4	8,7	9,1	7,7
Privat konsumtion	525,0	571,6	616,8	663,2	8,9	7,9	7,5
<i>1980 års priser</i>							
Disponibel inkomst	295,3	302,8	312,0	317,1	2,5	3,0	1,6
Privat konsumtion	302,5	310,7	316,6	321,4	2,7	1,9	1,5
Sparkvot, nivå i %	-2,5	-2,6	-1,5	-1,4			

Källor: Konjunkturinstitutet, statistiska centralbyrån och finansdepartementet.

Hushållens realt disponibla inkomster beräknas öka med 2,5% 1988. Prognoserna över inkomster och konsumtion innebär att sparkvoten blir i stort sett oförändrad i år jämfört med i fjol och att de senaste årens nedgång av sparkvoten således skulle ha brutits.

År 1989 beräknas de realt disponibla inkomsterna öka med 3%. Vid beräkningarna har förutsatts att den statliga inkomstskatten sänks med 3 procentenheter 1989. Vidare har hänsyn tagits till att basbeloppet höjs med 600 kr. extra den 1 januari 1989 och till den föreslagna förbättringen av föräldraförsäkringen. Dessa förändringar bidrar till den starka ökningen av inkomstöverföringarna från den offentliga sektorn till hushållen. För 1990 väntas en fortsatt ökning av de realt disponibla inkomsterna, dock i lägre takt än 1988 och 1989. Inkomstskatten 1990 har antagits bli justerad genom en indexuppräknings av inkomstgränserna i den statliga skatteskalan.

Den nedgång i ökningstakten av den privata konsumtionen som nu äger rum väntas fortsätta 1989 och 1990. Bl.a. förutses en minskning av hushållens bilinköp från 1988 års rekordhöga nivå. Enbart detta omslag från en ökning till en minskning av bilinköpen väntas dra ned den privata konsumtionens ökningstakt med nästan 1 procentenhet.

Mot denna bakgrund beräknas den privata konsumtionen öka med 1,9% 1989 och 1,5% 1990. Det bör dock framhållas att konsumtionsökningen kan bli betydligt starkare än de nuvarande beräkningarna ger vid handen. Om den väntade omsvängningen i bilinköpen uteblir kommer konsumtionsökningen 1989 sannolikt att bli högre. Prognoserna medför att sparkvoten förbättras med drygt 1 procentenhet mellan 1988 och 1990. Trots den förutsedda uppgången i sparandet är sparkvoten fortfarande negativ 1990.

7 Investeringar

År 1987 karaktäriserades av en kraftig ökning av de totala bruttoinvesteringarna efter stagnationen 1986. Tillväxten på 6,6% är ett av de högsta tillväxttal som noterats för investeringarna. Det var kombinationen av en god investeringskonjunktur i näringslivet och ett ökat bostadsbyggande som förklarade den starka tillväxten av investeringsvolymen.

Expansionen har fortsatt under 1988 och ser nu ut att bli större än vad som förväntades i den reviderade nationalbudgeten i april. Prognosen är att investeringsvolymen i år kommer att vara drygt 5 1/2% större än 1987. Upprevideringen från bedömningen i våras avser samtliga delsektorer.

Industrins maskininvesteringar beräknas i år fortsätta att öka i samma snabba takt som förra året eller med drygt 13%, medan industrins byggnadsinvesteringar bromsas upp markant. I likhet med förra året står basindustrin och transportmedelsindustrin för en stor del av investeringsuppgången. Även de delar av industrin som berörs av den höga efterfrågan i byggssektorn ökar sin investeringsaktivitet. För hela näringslivet beräknas byggnadsinvesteringarna i år öka med 2,5%, jämfört med 5% förra året, medan motsvarande tillväxttal för maskininvesteringarna är 6% respekti-

ve 7%. Under 1988 dras näringslivets byggnadsinvesteringar ned av det mycket ansträngda läget på byggmarknaden och av de åtgärder som vidtagits, speciellt i storstäderna, för att minska överhettningstendenserna och bereda utrymme för ett ökat bostadsbyggande.

Bedömningen av näringslivets investeringar 1989 baseras främst på de investeringsplaner för nästa år som företagen angav i statistiska centralbyråns investeringsenkät i maj. Med hänsyn tagen till att planerna i maj regelmässigt ligger väsentligt under det slutliga utfallet tyder enkätsvaren på att investeringarna fortsätter att öka även nästa år, men i en långsammare takt. För industrins del innebär prognosen en fortsatt tillväxt av maskininvesteringarna med 6 %, medan byggnadsinvesteringarna minskar i volym. Det övriga näringslivets byggnadsinvesteringar väntas däremot ligga kvar på samma nivå som under 1988.

Prop. 1988/89: 47
Bilaga 1

Tabell 9 Bruttoinvesteringar efter näringsgren

	Miljarder kr. löpande priser 1987	Årlig procentuell förändring, 1980 års priser				
		1986	1987	1988	1989	1990
Näringslivet	125,2	– 0,2	6,7	4,7	2,1	1,3
Industri	35,2	– 2,9	13,6	11,0	4,0	2,0
Övrigt näringsliv	90,0	0,8	4,2	2,3	1,2	1,0
Bostäder	42,3	– 3,2	11,4	7,2	0,3	1,3
Nybyggnad	19,8	– 12,8	26,3	39,2	20,0	6,0
Ombyggnad	22,5	4,5	1,4	– 19,4	– 28,0	– 10,0
Offentliga myndigheter	23,0	– 0,8	– 1,5	7,4	6,8	1,3
Totalt	190,1	– 1,0	6,6	5,6	2,3	1,3

Källor: Statistiska centralbyrån, konjunkturinstitutet och finansdepartementet.

Utvecklingen 1990 är mer svårbedömd. Den lägre tillväxten i ekonomin talar för en svagare investeringsutveckling i näringslivet. I samma riktning verkar de i jämförelse med omvärlden fortsatt höga lönekostnadsökningarna. Det finns emellertid även flera faktorer som verkar i motsatt riktning, bl. a. det mycket höga kapacitetsutnyttjandet, den relativt goda lönsamheten under flera år i följd samt att flera investeringsprojekt på grund av överhettningen på byggmarknaden och restriktionerna i främst storstadsområdena fått skjutas på framtiden. Prognosen innebär att näringslivets investeringar ökar något även 1990. Vid bedömningen av näringslivets byggnadsinvesteringar 1989 och 1990 har hänsyn tagits till de åtgärder som nu föreslås för att ytterligare begränsa annat byggande än bostäder.

Bostadsbyggandet har under 1988 fortsatt att expandera. Under första halvåret påbörjades ca 23 000 lägenheter, vilket var 40 % fler än under samma period förra året. För helåret 1988 beräknas 50 000 lägenheter påbörjas, vilket kan jämföras med knappt 40 000 1987 och drygt 30 000 1986. Denna kraftiga uppgång i bostadsbyggandet har påskyndats av de åtgärder som vidtagits för att öka utrymmet för bostadsbyggande i storstadsområdena, bl. a. rambegränsning av annat byggande än bostäder och

ramar för lån till ombyggnad av bostäder. Även i övriga delar av landet har åtgärder vidtagits som verkar i samma riktning. Till skillnad från situationen under 1987 har i år begränsningarna av ombyggnader av bostäder fått visst genomslag, vilket beräknas resultera i en reduktion av ombyggnadsvolymen. De totala bostadsinvesteringarna ökar därför inte i samma höga takt som 1987, trots en högre tillväxt av nybyggnadsinvesteringarna.

Plan- och bostadsverkets enkäter bland kommunerna visar att det finns mycket expansiva planer för bostadsbyggandet det närmaste året. Prognosen för 1989 och 1990 är att påbörjandet av nya lägenheter ligger kvar på samma höga nivå som under 1988, vilket medför att investeringsvolymen fortsätter att öka men i långsammare takt. Ombyggnadsverksamheten väntas bli kraftigt reducerad nästa år och minska påtagligt även 1990, som en följd av att rambegränsningarna för de statliga ombyggnadslånen ytterligare skärps i storstadsområdena och vidgas till att gälla även övriga landet.

De offentliga myndigheternas investeringar väntas öka i år och nästa år efter att ha minskat sju år i följd. Förändringstalet påverkas båda åren av att delar av SJ:s investeringar flyttas från affärsverkssektorn (som räknas som en del av näringslivet) till myndighetssektorn; detta genom bildandet av statens banverk. Även frånräknat denna effekt ökar emellertid de offentliga myndigheternas investeringar, vilket till viss del kan förklaras av ökade kommunala följdinvesteringar i samband med uppgången av bostadsbyggandet.

Lagren beräknas minska med drygt 2 miljarder kr. 1988 (1980 års priser). Hela lagerneddragningen kan hänföras till en minskning av råolje- och bränslelagren. Under 1989 förutses en viss fortsatt neddragning av oljelagren. I övrigt torde den lägre efterfrågan medföra en viss lageruppbbyggnad inom industrin såväl 1989 som 1990. För samtliga år under prognosperioden innebär det att lageromslagen lämnar positiva bidrag till den inhemska efterfrågeökningen.

8 Offentlig sektor

Den offentliga sektorns finansiella sparande blev 1987 positivt efter att ha varit negativt sedan 1978. År 1988 beräknas det finansiella sparandet uppgå till ca 35 miljarder kr. Det är en minskning jämfört med 1987, men om engångsskatten på försäkringsbolagens förmögenheter exkluderas är det en förbättring med ca 10 miljarder kr.

År 1989 väntas det finansiella sparandet sjunka med ca 4 miljarder kr. och 1990 med ytterligare 6–7 miljarder kr. I beräkningarna har förutsatts att den statliga inkomstskatten sänks med 3 procentenheter 1989 och indexjusteras 1990.

Skattekvoten, dvs. de offentliga skatterna och avgifterna som andel av BNP, beräknas bli i stort sett oförändrad både 1989 och 1990. Inkomstskattesänkningen 1989 motverkas dels av att transfereringarna till hushållen ökar starkt och därmed skatteintäkterna, dels av vissa skattehöjningar. ATP-avgiften höjs med 0,4 procentenheter och basen för värdepappers-

Tabell 10 Den offentliga sektorns inkomster och utgifter

Prop. 1988/89: 47
Bilaga 1

	Löpande priser				Förändring, %		
	1987	1988	1989	1990	1988	1989	1990
<i>Miljarder kr.</i>							
Inkomster	666,3	711,2	766,0	820,0	6,7	7,7	7,0
Skatter	418,3	458,2	492,7	528,3	9,5	7,5	7,2
Socialförsäkringsavgifter	137,3	157,1	172,7	186,8	14,5	9,9	8,2
Övriga inkomster	110,7	95,8	100,6	104,9	-13,5	5,0	4,2
Utgifter	624,9	676,1	735,1	795,5	8,2	8,7	8,2
Transfereringar till hushåll	200,4	226,1	252,3	276,5	12,8	11,6	9,6
Ränteutgifter	66,4	62,8	64,8	70,6	- 5,3	3,2	9,0
Övriga transfereringar	59,1	64,6	66,9	70,1	9,2	3,5	4,9
Konsumtion	271,7	292,0	316,7	341,2	7,4	8,5	7,7
Investeringar ¹	27,2	30,6	34,4	36,9	12,2	12,4	7,3
Finansiellt sparande	41,4	35,1	30,9	24,5			
därav stat	17,5	16,4	13,2	1,4			
socialförsäkring	26,4	28,4	27,8	26,1			
kommuner	-2,5	-9,7	-10,1	-3,0			
<i>Procent av BNP</i>							
Skatter och avgifter	55,1	55,9	55,8	55,9			
Utgifter	62,0	61,4	61,7	62,2			
Finansiellt sparande	4,1	3,2	2,6	1,9			

¹ I investeringar ingår investeringar i personalbostäder, lagerinvesteringar samt nettot av köp och försäljning av fastigheter och mark.

Källor: Konjunkturinstitutet, statistiska centralbyrån, riksrevisionsverket och finansdepartementet.

skatten breddas. Vidare får vissa skattehöjningar som skedde under 1988 (bensin, olja, sprit, tobak) full årseffekt först 1989.

Förbättringen av de sociala förmånerna som pensionerna, föräldraförsäkringen samt arbetslöshetsunderstödet bidrar till den relativt kraftiga ökningen av transfereringarna till hushåll 1989, liksom de ökande utgifterna inom sjuk- och arbetsskadeförsäkringarna. Utgiftskvoten (den offentliga sektorns utgifter i procent av BNP) ökar 1989 efter att ha sjunkit sedan 1983. En ytterligare ökning av utgiftskvoten väntas 1990 huvudsakligen p.g.a. att räntorna på statsskulden åter stiger efter en tillfällig nedgång 1988 och 1989. Nedgången dessa år är en följd av omläggningen i redovisningen av räntor på statsskuldsväxlar.

Statens finansiella sparande väntas uppgå till drygt 16 miljarder kr. 1988. Det är betydligt mer än vad som beräknades i den reviderade nationalbudgeten. Det beror framför allt på att skatteunderlaget ökar mer än enligt bedömningen i våras. År 1989 väntas en mindre nedgång av det finansiella sparandet. En kraftigare försämring beräknas uppstå 1990 som följd av stigande ränteutgifter och en kraftig ökning av utbetalningarna av kommunalskattemedel. Socialförsäkringssektorns finansiella sparande beräknas ligga kvar på nivån ca 28 miljarder kr. 1989, men minska något 1990.

Kommunernas finansiella sparande har sedan 1985 varit negativt. År 1988 beräknas underskottet bli ca 10 miljarder kr. För 1989 har kalkylerats med en skattehöjning på 13 öre per skattekrona. Trots detta väntas under-

skottet i det finansiella sparandet vara ungefär oförändrat mellan 1988 och 1989. År 1990 förbättras den kommunala ekonomin pga. den starka ökningen av utbetalningar av kommunalskattemedel. **Prop. 1988/89: 47**
Bilaga 1

Den kommunala konsumtionen beräknas öka med 1 1/2–2 % per år i volym 1988 och 1989. Det är en markant stegring av ökningstakten jämfört med under 1986 och 1987. År 1990 antas konsumtionen stiga med 1,5 %. För den statliga konsumtionen väntas en fortsatt svag utveckling under prognosperioden. I samband med att statens banverk blir en statlig myndighet (och därmed i nationalräkenskaperna överförs från näringslivet till den offentliga sektorn) uppstår en tillfällig ökning av den statliga konsumtionen.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 oktober 1988

Föredragande: statsrådet Hellström

Anmälan till proposition om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.

1 Inledning

Riksdagen fastställde år 1985 riktlinjer för en samlad livsmedelspolitik (prop. 1984/85:166, JoU 33, rskr. 393). Huvudmålet för livsmedelspolitiken är enligt riksdagsbeslutet att trygga vårt lands livsmedelsförsörjning såväl i fredstid som under avspärrning och krig. Ur detta försörjningsmål härleds produktionsmål för viktigare produktionsgrenar inom jordbruket. Somlikställda delmål under huvudmålet gäller vidare att konsumenterna får tillgång till livsmedel av god kvalitet till rimliga priser och att jordbrukarna får en med andra jämförbara grupper likvärdig standard. Verksamheten i livsmedelskedjans alla led bör bedrivas såeffektivt och rationellt som möjligt samtidigt som andra viktiga samhälleliga krav beaktas. Jordbruket och livsmedelsproduktionen måste således liksom all annan verksamhet ta hänsyn till kravet på en god miljö och till behovet av en långsiktig och planerad hushållning med våra naturresurser. Konsumenterna måste vidare kunna lita på att de produktionsmetoder som används inte innebär några risker för livsmedlens kvalitet eller för människors hälsa. För att främja en god regional balans och med hänsyn till den betydelse som jordbruket har för sysselsättningen i bygder där det råder brist på andra arbetstillfällen, bör jordbruket liksom hittills bedrivas i hela landet. Detta ger också en god försörjningsberedskap. Enligt riksdagsbeslutet kommer familjejordbruket även i framtiden att vara den dominerande företagsformen i jordbruket.

Det livsmedelspolitiska beslutet år 1985 kan således sägas innehålla följande mål, nämligen ett försörjningsmål eller beredskapsmål, ett konsumentmål, ett inkomstmål, ett regionalpolitiskt mål samt ett miljö- och resursmål.

I det följande behandlas de olika målen och diskuteras graden av måluppfyllelse samt i vad mån det främsta medlet, nämligen prisstödet eller jordbruksprisregleringen, medverkat till att uppfylla dessa mål. Dessutom redovisar jag vissa samhällsekonomiska aspekter på den nuvarande livsmedelspolitiken.

2.1 Beredskapsmålet

För att Sverige skall kunna fullfölja sin utrikespolitiska linje under kriser och krig är det av stor betydelse att vi inom landet har sådana tillgångar av förnödenheter och en sådan produktionskapacitet att den nödvändiga försörjningen kan upprätthållas. Huvudmålet för livsmedelspolitiken är därför enligt det livsmedelspolitiska beslutet år 1985 att trygga vår livsmedelsförsörjning såväl i fred som under avspärrning och krig.

Inriktningen av det ekonomiska försvaret och därmed av livsmedelsberedskapen, som gällde vid tiden för detta livsmedelspolitiska beslut, var 1982 års försvarsbeslut, som bl. a. innebar att minimibehovet av livsmedel måste kunna tillgodoses med hög säkerhet även i långvariga försörjningskriser. Detta var också innebörden av vad som beslutades i fråga om försörjningen av livsmedel år 1985. Vidare betonades vikten av en geografiskt väl differentierad jordbruksproduktion samt betydelsen av att vi kan trygga vår försörjning med produktionsmedel i en kris. Beredskapsmålet togs därefter som en utgångspunkt för produktionsmålet i jordbruket. Resurserna i jordbruket borde därför enligt riksdagsbeslutet i stort sett överensstämma med vad som behövs för vår framtida konsumtion, vår livsmedelsberedskap enligt 1982 års försvarsbeslut och för de utfästelser som Sverige gjort i det internationella samarbetet mot världssvälten. Enligt de beräkningar som gjordes inom 1983 års livsmedelskommitté skulle en areal av 2,6 milj. ha åker vara tillräcklig från beredskapssynpunkt, jämfört med de 2,9 milj. ha som i dag brukas.

Enligt 1987 års försvarsbeslut skall totalförsvaret ha en uthållighet som är betryggande i förhållande till krigs/neutralitetsskedets planeringsmässigt uppskattade varaktighet. De nya planeringsantagandena beträffande kriser och krigs varaktighet och karaktär innebar en inte oväsentlig förändring jämfört med de förutsättningar som dithittills gällt för livsmedelsberedskapen, bl. a. borde en mer omfattande utrikeshandelligga till grund för planeringen. Som ett resultat av 1987 års försvarsbeslut pågår utförsäljning av samtliga beredskapslager av handelsgödselmedel, medan lagren av livsmedel byggs ut i viss omfattning. Den regionala försörjningsförmågan i krig skall ägnas ökad uppmärksamhet.

1987 års försvarsbeslut och dess betydelse för beredskapsmålet i livsmedelspolitiken har inte närmare analyserats.

Diskussionen av beredskapsmålet har bl. a. gällt hur man, med beaktande både av kravet på tryggad livsmedelsförsörjning och de kostnader som är förknippade med olika beredskapsåtgärder framför allt på försvars- och jordbrukspolitikens områden, på bästa sätt skall uppnå detta mål. Som nyss nämnts är beredskapsmålet en av utgångspunkterna för produktionsmålet i jordbruket och därmed för de kostnader och den nytta som jordbrukspolitikerna för med sig. Avvägningen mellan att upprätthålla produktionskapacitet och att beredskapslagra livsmedel och insatsvaror har diskuterats, liksom riskerna med en allt mer specialiserad och intensiv pro-

duktion med bl. a. ökat insatsvaruberoende och omställningsproblem som följd.

I en nyligen publicerad FOA-rapport har en optimal beredskapspolitik diskuterats. Ett resultat av rapportens beräkningar är att, med hänsyn till kostnaderna för att hålla olönsam åkerareal i drift, en större användning av kvävegödsel än vad som hittills antagits i kristid är optimal och att behovet av åkerareal för livsmedelsberedskapen endast är omkring 2 miljoner ha.

2.2 Konsumentmålet

Konsumentmålet innebär att konsumenterna skall få tillgång till livsmedel av god kvalitet och till rimliga priser.

Priserna på livsmedel har sedan år 1970 ökat mer än på övriga varor och tjänster i Sverige. Speciellt stor är skillnaden under 1980-talet (1980–1986). Detta kan delvis förklaras av att livsmedelssubventionerna har minskat under 1980-talet. Livsmedelspriserna ökade dock mer än totala konsumentprisindex (KPI) även under 1970-talet, trots att införandet av livsmedelssubventionerna då dämpade livsmedelsprisernas ökning.

Även i många andra OECD-länder har livsmedelspriserna ökat mer än KPI. Under 1970-talet gällde detta relativt många länder, för att under 1980-talet gälla förhållandevis få. Under 1980-talet avviker Sveriges utveckling markant från övriga OECD med en realprisökning på livsmedel med 16 %. Totalt för perioden 1970–1986 har livsmedlen reellt sett stigit i pris med 19 %, vilket är mer än i något annat OECD-land.

Mervärdeskatten utgör i dag 19 % av priserna på livsmedel liksom på de flesta andra produkter. Momssatsen har inte höjts sedan år 1980, varför momsen inte har påverkat utvecklingen under 1980-talet. Under 1970-talet däremot höjdes momssatsen relativt kraftigt. Eftersom vissa varor och tjänster i KPI inte är momsbelagda, eller har reducerad moms, kan momshöjningen ha höjt relativprisutvecklingen på livsmedel under 1970-talet.

Parallellt med livsmedelsprisernas snabba ökning har kvaliteten på livsmedel alltmer ifrågasatts. Den objektiva kvaliteten på svenska livsmedel är enligt olika utredningar god. Emellertid har stora brister i framför allt redligheten uppdagats på senare tid. Redlighet innebär att livsmedlen motsvarar de krav på t.ex. sammansättning och märkning som lagen föreskriver. Större krav måste ställas på företagen, samtidigt som samhälls kontroll måste förbättras.

Jag har för avsikt att senare föreslå regeringen att lägga fram ett förslag om en effektivare livsmedelskontroll.

Frågor runt konsumentmålet har belysts av 1986 års livsmedelsutredning (LMU) i dess betänkande (SOU 1987:44) Livsmedelspriser och livsmedelskvalitet.

Utredningen konstaterar att det är svårt att utpeka någon enskild faktor som avgörande orsak till livsmedelsprisernas utveckling sedan år 1970. Utredningen betonar emellertid betydelsen av att jordbruksprisregleringen i kombination med Sveriges geografiska förutsättningar i hög grad skyddar den svenska livsmedelsmarknaden från internationell konkurrens. Detta, i

förening med stordriftsfördelar inom administration och distribution, har lett till en relativt hög grad av marknadskoncentration inom såväl tillverkningsindustrin som partihandeln. Det faktum att jordbruksprisregleringen lett till en kostnadsanpassad snarare än en marknadsanpassad prissättning är enligt utredningen ytterligare en del av förklaringen till den jämförelsevis snabba ökningstakten.

Utredningen pekar på flera funktioner av regleringen som kan verka prisdrivande. Enligt utredningen påverkar jordbruksprisregleringen dels konkurrensförutsättningarna, dels prissättningsbeteendet på såväl livsmedel som jordbrukets produktionsmedel. Genom regleringen skulle företagen i livsmedelskedjan betrakta priserna på jordbruksprodukter som opåverkbara. För produktionsmedlen skulle en okänslighet i prissättning kunna bli fallet genom den betydelse produktionsmedelsprisindex (PM-index) tillmäts i jordbruksprisöverläggningarna.

Livsmedelsutredningens analys betonar alltså den betydelse prisregleringen har eller kan ha för prisutvecklingen även i andra hänseenden än den ersättning som kommer brukarna eller livsmedelsindustrin inom regleringen till del. Detta är väsentliga aspekter på det instrument som är det viktigaste medlet att uppnå de av riksdagen fastställda målen för livsmedelspolitiken.

2.3 Inkomstmålet

Inkomstmålet syftar till att jordbrukarna skall få en med jämförbara grupper likvärdig standard. Inkomstmålet skall i första hand avse heltidssysselsatta vid rationellt drivna jordbruksföretag. En jämnare inkomstfördelning mellan olika kategorier jordbrukare skall främjas. Vid inkomstjämförelser skall hänsyn tas till att jordbruket skall bära kostnaderna för en produktion utöver den samhällsekonomiskt motiverade.

Inkomstmålet är ett medel för att uppnå försörjningsmålet, men det är även ett mål i sig, jämställt med konsumentmålet, vilket ger jordbruksnäringen en unik ställning.

Det huvudsakliga medlet för att påverka inkomstförhållandena är prisstödet. Ett stöd via priset på jordbruksprodukter är emellertid ett trubbigt medel för att påverka inkomsterna bl. a. eftersom jordbrukarnas inkomster till stor del härrör från andra inkomstkällor än jordbruket. Vidare reduceras prisstödet effekter på nettoinkomsterna genom att det skall täcka även kostnaderna i produktionen och därigenom kapitaliseras i markpriser och priserna på andra insatsvaror. Detta leder till ytterligare kostnadsökningar.

Även samhällets stöd till rationaliseringar är ett medel för att påverka såväl inkomstmålet som konsumentmålet, som tidigare benämndes effektivitetsmålet. Produktiviteten i jordbruket har sedan år 1970 ökat mer än i näringslivet i övrigt.

Det är förknippat med många problem att söka jämföra jordbrukarnas och andra gruppers standard och betydande arbete läggs ned på detta. Undersökningar av inkomstsituationen inom jordbruket görs på såväl individ-, företags- som sektornivå. Vidareundersöks levnadsstandarden

för olika grupper. Resultatet är att inkomstsituationen i jordbruket uppvisar en splittrad bild.

Statens jordbruksnämnds sammanfattande bedömning av inkomstmålet är att det, trots det omfattande arbete som lagts ned på inkomstjämförelser, inte är möjligt att exakt definiera eller statistiskt fastställa om inkomstmålet har uppfyllts.

Inkomstmålet, som medel, syftar till att påverka resursinsatsen, främst av arbetskraft, så att försörjningsmålet kan nås. I denna mening är inkomstmålet uppfyllt, eftersom resursinsatserna vida överstiger vad försörjningsmålet kräver.

2.4 Det regionalpolitiska målet

Riksdagens beslut från år 1985 om livsmedelspolitiken innebär bl. a. att de speciella förhållandena i norra Sverige skall särskilt beaktas vid utformningen av jordbrukspolitiken. Det finns enligt beslutet flera skäl för en geografiskt väl differentierad jordbruksproduktion av i stort sett oförändrad storlek i norra Sverige. Med hänsyn bl. a. till jordbrukets stora betydelse för befolkning, sysselsättning, service och miljö men även från beredskapssynpunkt är det angeläget att behålla ett regionalpolitiskt motiverat stöd till näringen i denna del av landet. Däremot är det enligt riksdagsbeslutet inte möjligt att förnärvarande ha som mål att ytterligare öka jordbruksproduktionen i norra Sverige. Det är inte heller enligt riksdagsbeslutet möjligt att med hänsyn till den fortsatta rationalisering som sker i jordbruket, garantera att en viss resursmängd behålls inom jordbruket i detta område.

Stödet till jordbruket i norra Sverige utgår främst som prisstöd och rationaliseringsstöd. Prisstödet skall enligt riksdagsbeslut justeras med hänsyn till kostnadsutvecklingen och en närmare översyn skall genomföras vart tredje år. Statens jordbruksnämnd har fått i uppdrag att göra en sådan översyn inför den 1 juli 1989 där bl. a. stödets effekter på omfattning och lokalisering av produktion och sysselsättning skall tas upp. Översynen skall redovisas senast den 1 december 1988.

Våren 1987 beslutade riksdagen om ett särskilt åtgärdsprogram för jordbruket i norra Sverige. Sysselsättningen sätts där i centrum och en rad insatser har gjorts för att stödja tillkomsten av kombinationsföretag, där jordbruk ingår som en del. Totalt 200 milj. kr. har ställts till programmets förfogande under en treårsperiod, vilka bl. a. används som stöd för investeringar, utbildning och rådgivning samt forsknings- och utvecklingsverksamhet.

Diskussionen om det regionalpolitiska målet har främst gällt hur det generella prisstödet verkar från regionalpolitisk synpunkt. Beräkningar av bl. a. jordbruksnämnden visar att stödet, som en följd av jordbruksarealens lokalisering, avkastningsförhållanden samt produktionsinriktning, till ca 90% hamnar i södra och mellersta Sverige. Det generella prisstödet kommer därför i konflikt med bl. a. det regionalpolitiska målet och är inte ett effektivt medel för att nå regionalpolitiska mål. Olika former av selek-

tiva stöd lämnas därför inom ramen för jordbrukspolitiken för att komplettera det generella stödet och utgör ca 5 % av det totala stödet.

Prop. 1988/89:47
Bilaga 2

2.5 Miljömålet

Genom 1985 års riksdagsbeslut om livsmedelspolitiken har ett miljö- och resursmål införts, vilket innebär att jordbruket och livsmedelsproduktionen måste ta hänsyn till kravet på en god miljö och till behovet av en långsiktig och planerad hushållning med väranaturresurser. En omställning av den förda politiken i riktning mot ett mindre intensivt, resurssnålt jordbruk har påbörjats. Sedan år 1984 tas en miljöavgift ut på handelsgödsel och bekämpningsmedel i syfte att minska användningen. De medel som flyter in används för rådgivning, forskning och i en del fall bidrag för att stimulera en miljövänlig jordbruksdrift.

Ett handlingsprogram har utarbetats för att minska riskerna för hälsa och miljö vid användning av bekämpningsmedel i jordbruket. Det skall ske genom övergång till medel med mindre risker, föreskrifter, utbildning och en halverad användning av bekämpningsmedel till år 1990. Regeringen har i september 1988 givit lantbruksstyrelsen, naturvårdsverket, kemikalieinspektionen och arbetarskyddsstyrelsen i uppdrag att utreda möjligheterna att ytterligare reducera användningen av bekämpningsmedel efter år 1990. Myndigheterna skall senast den 1 juni 1989 redovisa sina förslag till regeringen.

Riksdagen antog tidigt i somras regeringens proposition 1987/88:128 om miljöförbättrande åtgärder i jordbruket, m. m. (JoU 24, rskr. 374). Enligt beslutet skall åtgärder vidtas som syftar till att reducera växtnärläcksaget, främst kväve, med 50 % före år 2000. Målet skall nås genom bl. a. regler för djurhållning, lagring och spridning av stallgödsel, åtgärder för att öka andelen höst- och vinterbevuxen åkermark samt åtgärder för att minska användningen av handelsgödsel. tgårdsprogrammet skall i huvudsak genomföras till år 1995 och bedrivas i etapper.

Det svenska odlingslandskapet har genomgått stora förändringar under efterkrigstiden. Strukturrationaliseringar för att gynna stordrift och hög produktivitet har inneburit att flera naturtyper och därmed delar av det svenska kulturlandskapet riskerar att försvinna.

För att mildra effekterna på odlingslandskapet av denna utveckling finns sedan den 1 juli 1986 möjlighet för det enskilda jordbruksföretaget att få ekonomiskt stöd för vård av värdefulla naturtyper. Genom riksdagens beslut i våras om miljöförbättrande åtgärder i jordbruket har ytterligare medel anvisats för åtgärder i odlingslandskapet.

Som ett ytterligare led i regeringens strävan att minska jordbrukets negativa miljöpåverkan har regeringen beslutat lämna ett omlägningsstöd till s. k. alternativ odling.

Lantbrukets djurhållning och djuruppfödning har utvecklats mot en ökad specialisering och stordrift. Denna utveckling har i vissa fall förändrat djurens miljö i negativ riktning och även påverkat odlingslandskapet. Våren 1988 beslutade riksdagen om en ny djurskyddslag som innebär att

djurens hälsa och naturliga betecende sätts i förgrunden på ett helt annat sätt än tidigare.

Behovet av de åtgärder som jag nu har nämnt vittnar dock om de problem som nuvarande prisstöd för med sig. Eftersom stödet betalas via priserna skapas incitament för jordbrukarna att öka intensiteten i produktionen. Därmed blir insatser av handelsgödsel och bekämpningsmedel mera lönsamma.

FAO konstaterar i en nyligen framlagd rapport att de framgångar jordbruket i Västeuropa har åstadkommit de senaste 40 åren med avseende på ökad produktion också har orsakat avsevärda miljöproblem. Det slås fast att en ny orientering av politiken behövs som bättre speglar det hänsynstagande till miljön som krävs för att skapa en hållbar utveckling. Enligt FAO är sannolikt den viktigaste enskilda åtgärden för att åstadkomma en sådan utveckling att gå från prisstöd till direkt inkomststöd.

2.6 Samhällsekonomiska aspekter

Det nuvarande stödsystemet medför avsevärda samhällsekonomiska kostnader. Gränsskyddet leder för det första till samhällsekonomiska förluster partiellt inom jordbruks- och livsmedelssektorerna.

För det andra medför nuvarande system att incitamenten för jordbruket och livsmedelsindustrin att hålla nere kostnadsutvecklingen försvagas. Detta skadar näringens långsiktiga utveckling och riskerar att leda till högre prisökningar på livsmedel än annars. Vissa internationella studier visar också på ett samband mellan graden av protektionism och inflationstakt. En hög inflation försvagar Sveriges konkurrenskraft och leder på sikt till en lägre tillväxt i ekonomin som helhet.

För det tredje har stödsystemet en negativ inverkan på tillväxten i samhället eftersom tillgängliga resurser skulle kunna användas på ett för samhället lönsammare sätt. Marken – en resurs som har begränsad alternativ användning – tenderar att underutnyttjas mätt i areal, medan andra produktionsfaktorer, inte minst kapital, används i högre omfattning. I ett samhällsekonomiskt perspektiv måste också de negativa externa effekterna i form av miljöförstöring, förorsakad av den tillämpade produktionstekniken, beaktas.

Stödsystemet medför betydande inkomstöverföringar, i första hand från konsumenter till producenter. Prisstödet kostar dock konsumenterna betydligt mer än vad som kommer jordbrukarna till del. Genom bl. a. omfattande läckage i form av kapitalisering och exportförluster reduceras nettot för jordbrukarna.

Det prisstöd som konsumenterna betalar via priserna ger också upphov till fördelningspolitiska effekter. Eftersom livsmedel upptar en förhållandevis stor andel av låginkomsttagares hushållsbudget, har nuvarande prisstöd med största sannolikhet regressiva effekter. Även barnfamiljer drabbas relativt sett hårdare än andra grupper.

3 Den internationella utvecklingen

Prop. 1988/89:47
Bilaga 2

Under 1970-talet ökade den globala jordbruksproduktionen med ett par procent årligen. En relativt snabb ökning av befolkning och inkomst gav upphov till en efterfrågeökning av samma storleksordning för sektorn som helhet även om obalans uppstod för enstaka varor och tidsperioder. Under 1980-talet har efterfrågan avtagit samtidigt som produktionsökningarna fortsatt. Både på animalie- och vegetabiliesidan har utbudsöverskotten och lagren ökat och priserna sjunkit. Problemen har varit särskilt märkbara i de stora exporterande i-länderna och i Västeuropa vars jordbrukspolitik i ovanligt hög grad isolerat de inhemska marknaderna från världsmarknadens fallande priser och incitament till produktionsanpassningar. Snarare har deras jordbrukspolitik med subventioner knutna till producerad volym varit den kanske främsta orsaken till utbudsöverskotten.

Jordbruksstödet och dess stora samhällsekonomiska kostnader har inte bara uppmärksamats på nationell nivå. Dels har det givit upphov till flera allvarliga handelskonflikter mellan främst EG och USA, dels har insikten ökat om nödvändigheten av gemensamma internationella ansträngningar för att lösa problemen. Vid OECD:s ministermöte år 1987 – där jordbruksfrågorna spelade huvudrollen – var man enig om behovet av en reform av jordbrukspolitiken. De principer som antogs härför innebar bl. a. en ökad marknadsanpassning genom en progressiv och samordnad minskning av jordbruksstödet, en minskning av rådande obalanser genom en sänkning av garantipriser och andra produktionsincitament samt en övergång från prisgarantier och andra produktionsrelaterade stödformer till direkt inkomststöd.

En av de viktigaste anledningarna till OECD-ländernas syn på behovet av en reform och dess inriktning var det analysarbete som skett inom OECD sedan början av 1980-talet och som fortfarande pågår. Syftet har främst varit att finna en för alla acceptabel metod som medger jämförelser mellan ländernas starkt divergerande och komplicerade subventionssystem samt att analysera effekterna av en gradvis minskning av subventionerna. Bland resultaten kan noteras att subventionerna – som åren 1984–1986 i genomsnitt utgjorde nästan 40% av produktionsvärdet – spelar högst olika roll bland OECD-länderna. Högst ligger Japan. Därefter följer de nordiska länderna följda av EG, medan bl. a. USA och Australien ligger relativt lågt. Vidare har det visat sig att subventionsgraden ökat väsentligt under 1980-talets första hälft.

Även Världsbanken har uppmärksammat problemen inom jordbrukssektorn. I årsrapporten 1986 analyseras både i- och u-ländernas politik. Det konstateras att många u-länder för en politik som hämmar jordbruksproduktionen medan i-ländernas produktion ökar i skydd av allt högre handelshinder. Resultatet blir att större delen av världens livsmedelsexport produceras i i-länderna, där produktionskostnaderna är höga, och konsumeras i u-länderna, där kostnaderna är lägre. En reformering av jordbrukspolitiken är dock inte enbart av handelspolitisk betydelse. Enligt Världsbanken kommer reformeringen att i stor utsträckning bestämma

den ekonomiska tillväxten i många av de fattigaste u-länderna och levnadsförhållandena på landsbygden där flertalet av världens fattigaste bor.

De viktigaste internationella överläggningarna om jordbrukspolitiken sker inom de pågående multilaterala handelsförhandlingarna i GATT. De inleddes med ett ministermöte i Uruguay år 1986.

Man enades där bl. a. om att liberalisera handeln, förbättra konkurrens-situationen genom ökad disciplin vid tillämpningen av GATT:s regelverk och gradvis neddragning av stöd och skydd till jordbruket.

I förhandlingarna har USA föreslagit att allt stöd till jordbruket som påverkar handeln skall avvecklas inom en tioårsperiod. Endast direkt inkomststöd skall därefter tillåtas. Cairns-gruppen som består av 14 net-toexportörer (Australien, Nya Zeeland, Argentina, Brasilien, ASEAN m. fl.) har liknande men ej lika precis målsättning på lång sikt. Man skall övergå till att endast ha tullar som gränsskydd. Dessa skall sedan dras ned och helst avvecklas. På kort sikt skall stödet frysas och dras ned med 10 % årligen. På senare tid har USA kommit att närma sig Cairns-gruppen.

EG har koncentrerat sig på åtgärder på kort sikt och vill frysa stödet på 1984/85 års nivå. Långsiktigt vill EG ha en substantiell neddragning och möjlighet till omfördelning av stöd och skydd. EG vill dock inte uttala sig om slutmålet mer precist. Även Japan har på senare tid uttalat sig för frysning och neddragning av jordbruksstödet och är villigt att gå vidare med den avveckling av stöd och skydd som man redan har inlett men vill behålla en viss basproduktion.

Norden vill ha överenskommelse om både långsikts- och kortsiktsåtgärder. Kortsiktig frysning och neddragning av stöd förespråkas av Norden i likhet med övriga.

Alla viktiga deltagare ovan är överens om att den mätmetod som utvecklats i OECD, med viss korrigerings, skall användas som hjälpmedel i förhandlingarna för att jämföra jordbruksstöd i olika länder. Exakt vilken roll mätmetoden skall ha är ännu oklart.

Inför det ministermöte som förestår i GATT-rundan i december står huvudmotsättningarna mellan USA och EG. USA kräver utfästelser om slutmålet för förhandlingen som EG inte kan ge. Man vill också från USA:s och Cairns sida ha åtaganden om specifika åtgärder, medan EG förordar neddragning av den totala stödnivån. Frysning av stöd kan komma att bli ett resultat av ministermötet. För frysningen liksom fortsatta förhandlingar om neddragning av stöd och skydd kommer det mest handelssnedvridande stödet, dvs. det produktrelaterade, att stå i fokus.

4 Sammanfattning

Av det anförda framgår att den nuvarande livsmedelspolitiken kännetecknas av en låg grad av måluppfyllelse samtidigt som den bidrar till inflation och begränsar tillväxtmöjligheterna i den svenska ekonomin. Utifrån våra egna nationella mål behöver politiken reformeras. Behovet av en reform förstärks av de pågåendehandelsförhandlingarna i GATT. Dessa förhand-

lingar är inriktade på en minskning av det totala jordbruksstödet genom minskat stöd via produktpriserna och en övergång till olika former av direktstöd utan handelssnedvridande effekter.

Reformarbetet måste utgå från att de olika livsmedelspolitiska målen konkretiseras och preciseras samt att nya medel utarbetas för att uppnå dessa mål.

En utgångspunkt för arbetet bör vara ett lägre gränsskydd än i dag. Därvid skall det pågående arbetet i GATT beaktas. Någon ensidig neddragning av gränsskyddet är inte aktuell för svensk del. En förutsättning är att andra länder visar prov på samma ansträngningar.

En andra utgångspunkt bör vara att de interna regleringarna, som i Sverige är mer omfattande och svårgenomträngliga än i andra länder, minskas i omfattning och i vissa fall avskaffas. Därvid börtekniken med pris- och avsättningsgarantier omprövas.

För det tredje bör nya medel utvecklas för att uppnå de beredskapsmässiga, regionalpolitiska och miljömässiga målen.

Tidsplanen för reformarbetet bestäms utifrån dels 1985 års livsmedelspolitiska beslut, dels GATT-förhandlingarnas förlopp. 1985 års beslut innebar att staten under en övergångsperiod av fem år skulle ta ett delansvar för spannmålsöverskottet. Vidtagna anpassningsåtgärder för att minska överskottet skall utvärderas till år 1990. GATT-förhandlingarna är inriktade på vissa beslut redan i december i år vid det s. k. MTR-mötet i Montreal. Vid dettamöte kan kortsiktiga beslut komma att fattas som skulle påverka vår egen livsmedelspolitik redan under nästa år. Vidare kommer att diskuteras hur man under år 1989 och första halvåret 1990 konkret skall föra de fortsatta förhandlingarna och vilken inriktning dessa bör ha.

Mot bakgrund av såväl inhemska som internationella omständigheter avser jag föreslå regeringen att tillkalla en parlamentarisk arbetsgrupp som skall fungera som en livsmedelspolitisk beredning. Dess uppgift skall vara att dels utvärdera 1985 års beslut, dels utforma förslag till en ny livsmedelspolitik fr.o.m. år 1990 i ljuset bl. a. av GATT-förhandlingarnas resultat. Arbetsgruppen skall även behandla en eventuell provisorisk lösning för år 1989 i den mån en dylik blir nödvändig med hänsyn till GATT. Konsumenter och producenter skall tillförsäkras goda möjligheter att tillföra gruppen sina erfarenheter och synpunkter.

5 Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle

att ta del av vad jag har anfört om livsmedelspolitikens mål och medel.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 oktober 1988

Föredragande: statsrådet Thalén

Anmälan till proposition om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.

Åtgärder inom arbetsmarknadsdepartementets verksamhetsområde

Inledning

Den svenska ekonomin befinner sig för närvarande i en högkonjunktur med snabb produktionstillväxt och högt kapacitetsutnyttjande i näringslivet. Arbetsmarknaden kännetecknas av en hög efterfrågan på arbetskraft, en snabbt stigande sysselsättning och en lägre arbetslöshet än tidigare under 1980-talet. Arbetslösheten låg tredje kvartalet 1988 på 1,7%.

Efterfrågan på arbetskraft har emellertid vuxit snabbare än sysselsättningen och vi står nu inför en tilltagande obalans på arbetsmarknaden. Nära två tredjedelar av industriföretagen anger enligt konjunkturinstitutets senaste barometer, att de har brist på yrkesarbetare och en tredjedel har brist på andra arbetare.

Länsarbetsnämndernas höstprognos visar på en fortsatt stor efterfrågan på arbetskraft i så gott som hela landet framför allt inom byggnads- och tillverkningsindustrin men också inom vårdsektorn.

I syfte att dämpa överhettningen på byggarbetsmarknaden och skapa utrymme för ett fortsatt högt bostadsbyggande kommer jag senare föreslå regeringen att arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) ges i uppdrag att inom ramen för sitt planeringssystem för byggverksamheten minska volymen annat byggande än bostadsbyggande med 5 % under nästa år jämfört med i år. Jag kommer vidare föreslå regeringen att nuvarande byggbegränsningar i Stockholms och Göteborgs och Bohus län skall fortsätta under år 1990.

Efterfrågan på arbetskraft avspeglas i att antalet nyanmällda platser till arbetsförmedlingen har ökat med 18 % hittills under året. Trots detta har vakanstiderna för de lediga platserna kunnat hållas kvar på tidigare nivå. Detta visar att arbetsförmedlingen på ett effektivt sätt har klarat att passa ihop arbetssökande och lediga platser. Andelen platser som kräver utbildning och/eller erfarenhet är emellertid fortfarande hög.

Den höga efterfrågan på arbetskraft har tilltagit under hösten. Krav har framförts att situationen bör mötas med en ökad arbetskraftsinvandring. Jag är efter samråd med statsrådet G. Andersson inte beredd att i det avscendet föreslå några ändringar i nuvarande ordning. Jag vill erinra om

att det inom ramen för nu gällande regler finns vissa möjligheter att tillåta invandring av arbetskraft för speciella arbetsuppgifter.

Regeringen avser att bjuda in arbetsmarknadens parter till överläggningar kring frågor om den ökade efterfrågan på arbetskraft.

Det finns ett betydande potentiellt arbetskraftsutbud i Sverige, regionalt, bland flyktingar och andra invandrare, bland arbetssökande som trots det goda arbetsmarknadsläget har svårigheter att få arbete samt bland det stora antalet deltidsarbetslösa.

Arbetskraftsutbudet måste nu tas tillvara för att undvika och undanröja flaskhalsar i produktionen, vilka begränsar tillväxten och därmed sysselsättningen även för de yrkeskategorier som det inte råder brist på. Det är av största vikt att industrins behov av arbetskraft tillgodoses för att förhindra inflationsdrivande flaskhalsar. Även rekryteringen till vårdsektorn måste underlättas. Detta innebär krav på rörlighet och anpassning på arbetsmarknaden samtidigt som företagen måste se över sina arbetsförhållanden så att rekryteringen underlättas och hög personalomsättning motverkas.

Även de regionalpolitiska stöden vars syfte är att främja en expansion av sysselsättningen inom vissa regioner där det råder undersysselsättning spelar en viktig roll i detta sammanhang. Regionalpolitiken kan också verksamt bidra till att minska flaskhalsproblem och överhettningstendenser i ekonomin.

Den nuvarande situationen måste utnyttjas för att hjälpa de arbetssökande som trots den goda efterfrågan ändå har svårigheter att få arbete. De arbetsmarknadspolitiska insatserna måste samtidigt utnyttjas för att stimulera ett ökat arbetskraftsutbud och tillgodose behovet av arbetskraft.

Under de senaste åren har platsförmedlings- och utbildningsinsatserna förstärkts samtidigt som de sysselsättningsskapande åtgärderna har minskats. Statsmakterna har också avsatt särskilda medel för aktiva insatser för sökandegrupper som varit i behov av särskilt stöd för att kunna få en fast förankring på arbetsmarknaden.

Vikten av att snabbt tillsätta de lediga platserna och att tillvarata människors önskan att arbeta måste nu betonas starkare. För att även uppnå fördelningspolitiska mål vill jag nu ytterligare markera att arbetslinjen gäller. Kontantstöd och åtgärder som beredskapsarbete skall minimeras och större prioritet ges åt aktiva insatser för i första hand flyktingar och andra invandrare samt arbetshandikappade. De deltidsarbetslösas önskan om ytterligare arbetstid måste också tillvaratas.

För att göra detta möjligt vill jag föreslå vissa omprioriteringar och förstärkningar inom ramen för de befintliga arbetsmarknadspolitiska resurserna. Den yrkesmässiga och geografiska rörligheten skall underlättas och ytterligare resurser anslås för insatser för att underlätta för flyktingar och andra invandrare att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden.

Dessa åtgärder kan genomföras genom att anslag för sysselsättningsskapande åtgärder minskas och genom omfördelningar inom anslag. Om riksdagen godkänner de förslag som jag strax kommer att redovisa avser jag att senare föreslå regeringen att 99 milj. kr. skall föras bort från anslaget för beredskapsarbeten och 75 milj. kr. från anslaget för inskolningsplatser.

Jag bedömer att detta är möjligt mot bakgrund av den goda tillgången på lediga arbeten på den reguljära arbetsmarknaden. Sysselsättningsskapande åtgärder skall inte behöva tillgripas i en högkonjunktur annat än i undantagsfall.

För att motverka de ökande rekryteringsproblemen och flaskhalsarna inom tillverkningsindustrin och vården kommer jag föreslå att den s. k. *flaskhalsutbildningen* ökas. Genom sådan utbildning kan arbetsgivarna internt klara en del av rekryteringen till mer kvalificerade arbetsuppgifter och andra arbetsuppgifter frigöras som bättre stämmer överens med de arbetslösas kvalifikationer.

Svårigheten att passa ihop sökanden och platser handlar ofta om att sökanden och platserna finns på olika orter. De människor som trots arbetsförmedlingens insatser inte kan finna ett lämpligt arbete på sin hemort men som är beredda att flytta till arbeten på andra orter skall inte ensamma behöva stå för den merkostnad som flyttningen orsakar dem. Jag kommer därför att föreslå införandet av ett *merkostnadsbidrag* som i vissa fall skall kunna utgå till arbetslösa som tar arbete på annan ort, dock ej i Stockholms län, Malmö och Göteborgs kommuner.

Sedan länge finns en möjlighet för arbetsförmedlingen att ersätta resekostnaderna för personer från Finland som söker arbete i Sverige. Mot bakgrund av det ökade intresset hos danska arbetssökande för att söka arbete i Sverige kommer jag att föreslå att sökanderesor skall kunna beviljas även från Danmark till Sverige.

För att underlätta för flyktingar att snabbt komma i arbete så snart deras arbets- och uppehållstillstånd är klart kommer jag att föreslå att särskilda *ambulerande arbetsförmedlingar* organiseras. Dessa skall arbeta i direkt anslutning till flyktingförläggningarna. Förmedlingen bör i första hand utnyttja de ordinarie arbetsmarknadspolitiska åtgärderna. Extra medel bör därutöver avsättas för att stödja dessa ansträngningar med att ge flyktingarna arbete.

Även inom *arbetsmarknadsinstitutet* finns betydande erfarenheter av arbete med invandrare och flyktingar, som bör kunna utnyttjas, så att dessa ges en bättre förankring på arbetsmarknaden. Jag kommer därför att föreslå en förstärkning av resurserna härför.

För riksdagens kännedom vill jag efter samråd med statsrådet G. Andersson beröra en fråga som gäller de asylsökande som vistas i statens invandrarverks förläggningar. De som inte fått sina ansökningar om uppehålls- och arbetstillstånd avgjorda slutligt tillåts inte ta ett arbete under väntetiden. Denna ordning bör inte ändras. De asylsökandes problem under väntetiden måste lösas på annat sätt. I syfte att motverka de negativa effekter som en passiv tillvaro har på många asylsökande kommer en arbetsgrupp att få i uppdrag att undersöka hur man kan organisera meningsfulla verksamheter för dem som väntar på besked i tillståndsfrågan. Huvudmålet för regeringens insatser är emellertid att drastiskt nedbringa väntetiderna. I alltför många fall är handläggningstiderna fortfarande långa. Det omfattande arbete som inletts för att minska väntetiderna förväntas ge resultat under år 1989. Jag har i de delar som mina förslag berör flyktingar och andra invandrare samrått med statsrådet G. Andersson.

På statsbudgeten för innevarande budgetår har under denna anslagsrubrik anvisats ett ramanslag på 1 900,6 milj. kr. varav 1 724,7 milj. kr. till förvaltningskostnader. Av medlen får 15,3 milj. kr. användas för en under budgetåret 1988/89 tillfällig förstärkning av förmedlingsservicen för flyktingar.

Utländska medborgares situation på arbetsmarknaden är väsentligt sämre än situationen för svenska medborgare. Enligt arbetskraftsundersökningarna (AKU) uppgick arbetslösheten under år 1987 i medeltal till 4,4 % för utländska medborgare mot 1,9 % för svenska. Utländska medborgare har samtidigt ett lägre arbetskraftsdeltagande än svenska medborgare, 74 % resp. 83 %. Arbetskraftsdeltagandet för utländska medborgare har sjunkit under hela 1980-talet.

För att förbättra invandrarnas, i synnerhet relativt nyligen inflyttades, möjlighet att finna vägar in på den svenska arbetsmarknaden, föreslår jag att arbetsförmedlingen tillförs ytterligare resurser som skall användas för att förkorta väntetiden mellan beslutet om uppehålls- och arbetstillstånd å ena sidan och kommunplacering och arbete å andra sidan. I dag finns ca 3 000 flyktingar och invandrare på flyktingförläggningarna som väntar på en kommunplacering. För att stödja flyktingar med kommunplacering har sedan flera år förmedlingsresurserna förstärkts genom särskilda flyktingförmedlare.

Det tillskott till arbetsförmedlingen som jag nu föreslår skall användas för en rörlig förmedlingsstyrka som skall arbeta direkt med dem som vistas vid de olika mottagningsförläggningarna som en förstärkning av de insatser som statens invandrarverk och AMS tillsammans redan gör.

Denna förmedlingsstyrka skall bestå av arbetsgrupper om förslagsvis tre personer, en arbetsvägledare, en platsförmedlare och en representant för det regionala näringslivet, som t. ex. kan vara en person från en företagarförening, utvecklingsfonden eller kommunens näringslivssekretariat. Personerna i gruppen bör ha erfarenhet från arbete med flyktingar och invandrare. Arbetsgrupperna skall i nära samarbete med personalen på förläggningarna, de lokala arbetsförmedlingskontoren och det lokala och regionala näringslivet, aktivt arbeta med platsförmedling och därvid använda platsutbudet i hela landet. Önskvärt är att kommunplacering och arbete erbjuds samtidigt. Arbetet skall därför ske i samråd med invandrarverket och komplettera de insatser som verket gör för att förmå kommunerna att öka sitt flyktingmottagande utöver gällande avtal.

Jag bedömer att totalt ca 25 personer bör engageras i detta arbete under andra hälften av budgetåret 1988/89. Kostnaderna härför utgörande löner m. m. beräknar jag till 3 125 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Arbetsmarknadsverkets förvaltningskostnader* på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1988/89 under tionde huvudtiteln anvisa ett ramanslag på 3 125 000 kr.

På statsbudgeten för innevarande budgetår har under denna anslagsrubrik anvisats ett förslagsanslag på 130,1 milj. kr., varav 120,8 milj. kr. för flyttningsbidrag.

Merkostnadsbidrag

De flyttningsbidrag som finns i dag är, med undantag för starthjälp för s. k. nyckelpersoner, avsedda att täcka faktiska kostnader i form av resor, bohagstransporter m. m. Det finns i dag inget generellt bidrag som ersätter de merkostnader på inflyttningsorten som lätt uppstår vid en flyttning.

Ett problem som jag tidigare har pekat på är att den efterfrågade arbetskraften ofta inte finns på samma ort som de lediga arbetena. Det är mot denna bakgrund viktigt att de arbetslösas vilja att flytta för att ta arbete på en annan ort inte hindras av en oro för de ekonomiska konsekvenserna av en sådan flyttning. Jag anser därför att det nu är tid att införa ett merkostnadsbidrag som skall ge viss ersättning för de merkostnader som kan väntas uppstå vid etableringen på den nya orten.

Jag föreslår att bidraget skall vara 5 000 kr. och kunna utgå till en arbetslös som har anvisats arbete på annan ort genom arbetsförmedlingen. Först skall emellertid förmedlingen ha försökt att lösa den arbetssökandes sysselsättningssituation på hemorten. Om förmedlingen inte har lyckats med detta under ca två månader skall merkostnadsbidrag få utgå vid en anvisning till arbete på annan ort. Bidrag bör inte få lämnas vid flyttning till arbeten i Stockholms län, Malmö och Göteborgs kommuner. Ej heller bör bidrag få lämnas vid tillträde av den första anställningen efter avslutad utbildning om inte utbildningen är en fullföljd arbetsmarknadsutbildning. I likhet med vad som gäller för bohagstransporter bör som villkor för merkostnadsbidraget gälla att den nya anställningen beräknas vara minst sex månader. Bidraget bör utbetalas med hälften vid flyttningen och resten efter tre månaders anställning.

Jag bedömer att ca 10 000 bidrag kan komma att beviljas under andra hälften av innevarande budgetår. Kostnaderna härför beräknar jag till 50 milj. kr.

Sökanderesor från Danmark till Sverige

Flyttningsbidrag enligt förordningen (1987:407) om flyttningsbidrag m. m. kan bl. a. lämnas i form av s. k. sökanderesa för den som söker arbete på annan ort. Mellan Sverige och Finland får ersättning för sådana resor utgå. Inflyttningslandet står för kostnaderna.

AMS har i skrivelse den 16 augusti 1988, mot bakgrund av det intresse som finns hos danska arbetssökande att arbeta i Sverige, föreslagit att på försök under budgetåret 1988/89 sökanderesor skall få beviljas dansk arbetskraft som söker arbete i Sverige på samma villkor som gäller för arbetssökande från Finland. AMS har dessutom föreslagit att ersättning för bohagstransport skall få lämnas, vilket inte gäller vid flyttningar från

Finland. Enligt AMS motiverar den rekrytering som nu sker av arbetskraft från Danmark en vidareutveckling av förmedlingssamarbetet mellan länderna för att få resultat av rekryteringsinsatserna och förbättra tryggheten och möjligheten till flyttningar av arbetsmarknadsskäl.

Jag delar AMS uppfattning att förmedling av arbetskraft mellan nordiska länder bör ske under trygga former genom ökad förmedlingsmedverkan. Erfarenheterna av förmedlingssamarbetet i detta avseende mellan Sverige och Finland visar också att arbetsmarknadsmotiverade flyttningar som sker med hjälp av arbetsförmedlingen ger bättre resultat i form av bl. a. varaktigare anställningar och tryggare ekonomiska förhållanden. Ett verksamt medel för att kanalisera arbetskraften genom arbetsförmedlingen är möjligheten att lämna bidrag till arbetssökandet i form av bl. a. sökanderesa.

Mot denna bakgrund tillstyrker jag AMS förslag att under innevarande budgetår personer från Danmark som söker arbete i Sverige skall kunna få flyttningsbidrag i form av sökanderesa och traktamente enligt samma regler som gäller för arbetssökande från Finland. Däremot kan jag inte tillstyrka förslaget att ersättning för bohagstransport skall kunna lämnas. Samråd i denna fråga har skett med Arbejdsministeriet i Danmark. Jag beräknar att verksamheten kan komma att omfatta ca 1 500 arbetssökande under andra hälften av innevarande budgetår. Kostnaden härför uppskattar jag till 3 750 000 kr.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna förslaget om merkostnadsbidrag,
2. godkänna förslaget om sökanderesor från Danmark till Sverige,
3. till *Arbetsmarknadsservice* på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1988/89 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag på 53 750 000 kr.

B 3. Arbetsmarknadsutbildning

På statsbudgeten för innevarande budgetår har under denna anslagsrubrik anvisats ett reservationsanslag på 2 660,4 milj. kr. varav 219 milj. kr. avser bidrag enligt förordning (1984:518) om bidrag till utbildning i företag. Medlen för utbildning i företag har beräknats för 26 000 deltagare.

Som jag tidigare redovisat råder det en stark efterfrågan på utbildad arbetskraft inom främst tillverkningsindustrin som riskerar att leda till inflationsdrivande flaskhalsar i produktionen. Även inom vårdsektorn råder det stor efterfrågan på arbetskraft inom flera yrkesgrupper.

Enligt min mening finns det en god möjlighet att på förhållandevis kort tid tillgodose delar av den efterfrågade kompetensen genom att öka omfattningen av den s. k. flaskhalsutbildningen inom ramen för utbildning i företag.

Förutom att utbildningen leder till en ökad kompetens inom företagen

uppstår också en företagsintern rörlighet som leder till vakanser som kan vara lättare att fylla. De motprestationer i form av anställningar som företagen förväntas göra får därmed gynnsamma effekter för de arbetslösa. Detta har särskilt gällt utbildning inom offentlig verksamhet där motprestation är ett krav för att bidrag skall utgå. I nuvarande konjunkturläge bör dessutom större krav på motprestation i form av anställning av arbetslösa ställas på de industriföretag som erhåller bidrag. I detta sammanhang måste möjligheten för flyktingar och andra invandrare att komma in i arbetslivet särskilt uppmärksammas.

Mot denna bakgrund föreslår jag att ytterligare 77 milj. kr. anvisas för bidrag till utbildning i företag. Detta innebär att ytterligare ca 9 000 personer kan medges utbildning i företag under innevarande budgetår. Den nu föreslagna ökningen skall inriktas på de områden som har den mest framträdande bristen på arbetskraft, dvs. tillverkningsindustrin och vårdområdet. I fråga om bidrag till vårdområdet bör gälla att den erforderliga motprestationen skall kunna fullgöras genom att arbetsgivaren omvandlar deltidstjänster till heltidstjänster. Jag föreslår vidare att bidrag — samma sätt som gäller i dag för tekobranchen — får lämnas till arbetsgivare inom nämnda områden som tillhandahåller utbildning åt nyanställda som anvisats av förmedlingen. Något krav på motprestation bör då inte gälla.

Kostnaderna för denna ökning av bidrag till utbildning i företag beräknar jag således till 77 milj. kr. Dessutom tillkommer 38 milj. kr. för bidrag till lönekostnader. Detta senare bidrag finansieras över anslaget B 4. Kontant arbetsmarknadsstöd och utbildningsbidrag som jag strax återkommer till.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna förslagen till ändrade regler för utbildning i företag,
2. till *Arbetsmarknadsutbildning* på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1988/89 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag på 77 000 000 kr.

B 4. Kontant arbetsmarknadsstöd och utbildningsbidrag

På statsbudgeten för innevarande budgetår har under denna anslagsrubrik anvisats ett förslagsanslag på 4 051,5 milj. kr. varav 3 477,5 milj. kr. avser utbildningsbidrag vid arbetsmarknadsutbildning och yrkesinriktad rehabilitering.

Jag har nyss under anslaget B 3. Arbetsmarknadsutbildning redovisat kostnaderna för bidrag till lönekostnader i samband med utbildning i företag. Jag kommer strax att under anslaget C 4. Yrkesinriktad rehabilite-

ring föreslå åtgärder för flyktingar och invandrare inom arbetsmarknadsinstitutens ram. Kostnaderna för de utbildningsbidrag som utgår i samband därmed uppgår till 3,5 milj. kr. Den sammanlagda kostnaden uppgår således till 41,5 milj. kr.

Prop. 1988/89:47
Bilaga 3

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Kontant arbetsmarknadsstöd och utbildningsbidrag* på tilläggsbudget 1 till statsbudgeten för budgetåret 1988/89 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag på 41 500 000 kr.

B 5. Sysselsättningsskapande åtgärder

På statsbudgeten för innevarande budgetår har under denna anslagsrubrik anvisats ett reservationsanslag på 2432,5 milj. kr. varav 22 milj. kr. till insatser för flyktingar och invandrare. Av sistnämnda medel bekostas en försöksverksamhet för att underlätta inträdet för flyktingar och invandrare på arbetsmarknaden och förkorta sökandetiden.

Under anslaget B 1. Arbetsmarknadsverkets förvaltningskostnader har jag föreslagit en rörlig förmedlingsstyrka som skall arbeta med flyktingar och andra invandrare med uppehålls- och arbetstillstånd vilka vistas på förläggningar i väntan på kommunplacering och arbete. Syftet med dessa ambulerande arbetsgrupper är att underlätta och därmed påskynda flyktingarnas inträde på den reguljära arbetsmarknaden.

Det är min uppfattning att detta arbete kommer att kräva ett stort mått av okonventionella grepp och åtgärder för att påverka attityder och viljan att anställa flyktingar. Denna förmedlingsstyrka bör därför disponera medel som kan utnyttjas för åtgärder som inte ryms inom de ordinarie regelsystemen. Naturligtvis skall dessa medel kunna användas också för ordinarie åtgärder i den mån andra medel för sådana åtgärder inte förslår. Arbetet med dessa insatser skall ske i nära samverkan med berörda myndigheter och organisationer. Jag beräknar behovet av medel som bör stå till denna särskilda förmedlingsstyrkas förfogande till 30 milj. kr. Dessa medel bör finansieras genom en omfördelning inom detta anslag av motsvarande belopp från de medel som redan har anvisats för beredskapsarbeten.

AMS har i skrivelse den 19 september 1988 begärt att få utnyttja viss del av anvisade medel för beredskapsarbete mer flexibelt. Mot bakgrund av de goda erfarenheterna av flexibelt utnyttjande av arbetsmarknadspolitiska medel i bl. a. östra Norrbotten föreslår jag att av redan anvisade medel för beredskapsarbete högst 50 milj. kr. får utnyttjas enligt de regler som bl. a. gäller i östra Norrbotten.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna att 30 000 000 kr. av medlen för beredskapsarbeten får utnyttjas för insatser för flyktingar och invandrare i enlighet med vad jag nu har anfört,
2. godkänna vad jag i övrigt har anfört om utnyttjande av medlen för beredskapsarbeten.

C 4. Yrkesinriktad rehabilitering

På statsbudgeten för innevarande budgetår har under denna anslagsrubrik anvisats ett reservationsanslag på 607,1 milj. kr. Anslaget avser i huvudsak kostnader för arbetsmarknadsinstitutens (Ami) verksamhet.

Verksamheten vid Ami är i hög grad inriktad på att hjälpa enskilda sökande att göra ett bra yrkesval och att få och behålla ett lämpligt arbete. Den rådande starka efterfrågan på arbetskraft bör kunna ge möjlighet för många, som på grund av arbetshandikapp eller av andra orsaker behöver särskild vägledning, att hitta passande arbeten. Det gäller t.ex. alltför många invandrare och flyktingar. Särskilt för utomnordiska medborgare gäller att de inte sällan behöver få bättre kunskaper om den svenska arbetsmarknaden och särskilt stöd i valet av arbete. Inom Ami finns betydande erfarenheter av arbete med invandrare och flyktingar, som bör kunna utnyttjas, så att dessa nu kan ges en bättre förankring på arbetsmarknaden. Ami har också särskild sakkunskap när det gäller att stödja människor i en omställningssituation.

Mot bakgrund av vad jag har anfört förordar jag att Ami-organisationen förstärks under andra hälften av innevarande budgetår med 50 tjänster för arbete med den angivna inriktningen.

Genom förstärkningen bör ytterligare uppemot 1 000 sökande kunna skrivas in vid Ami. Jag räknar därvid med att inskrivningstiden genomsnittligt kommer att vara något kortare än vad som gäller för hela gruppen inskrivna. Kostnaderna för utbildningsbidrag till de inskrivna har beaktats i medelsberäkningen under anslaget B 4. Kontant arbetsmarknadsstöd och utbildningsbidrag.

Anslaget bör för innevarande budgetår räknas upp med 5,5 milj. kr. för löner m.m. Vid medelsberäkningen har jag också tagit hänsyn till att kostnader kan tillkomma för resor, anordnande av studiebesök och liknande.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Yrkesinriktad rehabilitering* på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1988/89 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag på 5 500 000 kr.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 oktober 1988

Föredragande: statsrådet Lönnqvist

Anmälan till proposition om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.

1 Åtgärder för att öka tillgången på byggresurser för nyproduktion av bostäder

Mitt förslag: För att öka tillgången på byggresurser för nyproduktion av bostäder dämpas tills vidare verksamheten med ombyggnader av bostadshus. Bl. a. halveras det direkta räntestödet för sådan ombyggnad som genomförs med stöd av statliga bostadslån.

De nya räntebidragsvillkoren tillämpas i ärenden i vilka preliminärt beslut om bostadslån lämnas efter den 26 oktober 1988. Hittillsvarande regler tillämpas dock dels för bostadslån till bostadsanpassning, dels i fråga om bostadshus som i huvudsak var evakuerade vid denna tidpunkt samt – efter medgivande av regeringen – i vissa pågående projekt.

Ramen höjs för tillägglån till ombyggnad av hyreshus som är yngre än 30 år.

Skälen för mitt förslag: Mot bakgrund av den utveckling som då hade skett i storstadsområdena, vidtog regeringen i november 1986 en rad åtgärder för att hålla tillbaka efterfrågan på byggsektorns tjänster, bereda resurser för nybyggandet av bostäder och på sikt dämpa prisutvecklingen inom byggandet.

I dessa åtgärder ingick en mer aktiv användning av förordningen (1986: 777) om byggnadstillstånd, varigenom bl. a. påbörjandet av andra byggen än bostäder begränsades i storstadsområdena. Efter bemyndigande av riksdagen (prop. 1986/87: 48, BoU 7, rskr. 93) beslutade regeringen vidare att inom samma områden begränsa långivningen till ombyggnad av bostäder och införa temporära produktionsbidrag för sådana bostäder som påbörjas före utgången av år 1988.

Samtidigt tillkallade regeringen två delegationer – en för vardera Stockholms- och Göteborgsområdena – med uppgift bl. a. att samordna statens och kommunernas åtgärder för att öka nybyggandet av bostäder i dessa områden. Prop. 1988/89: 47
Bilaga 4

Bostadsbyggandet har nu ökat betydligt. Prisutvecklingen är dock fortfarande besvärande.

Efterfrågan i den svenska ekonomin är fortsatt hög. Högkonjunkturen i byggandet omfattar nu hela landet. Överefterfrågan och knapphet på resurser visar sig i byggandets alla led, från tillgången på byggklar mark och byggmaterial till resurserna för projektering och byggande, inklusive tillgången på byggarbetskraft. Detta utgör ett allvarligt hot mot möjligheterna att upprätthålla en hög nyproduktion av bostäder.

Som chefen för finansdepartementet har redovisat tidigare denna dag är det därför påkallat att omedelbart genomföra ytterligare åtgärder för att minska överhettningen. Dessa åtgärder måste också få genomslag i landet i dess helhet.

Chefen för arbetsmarknadsdepartementet har tidigare denna dag anfört att hon för sin del funnit att det mot denna bakgrund är motiverat att ytterligare begränsa påbörjandet av oprioriterade byggnadsprojekt. Hon kommer därför senare i annat sammanhang att återkomma till regeringen med förslag om att de nuvarande byggbegränsningarna i Stockholms- och Göteborgsområdena förlängs till att omfatta även år 1990 och att det oprioriterade byggandet i landet i övrigt minskas med 5 % i förhållande till 1988 års nivå.

För egen del avser jag att senare i annat sammanhang föreslå regeringen att de båda nämnda delegationerna får ökade möjligheter att påverka byggandets inriktning inom sina regioner. De bör sålunda bl. a. få ett ökat inflytande i samband med byggnadstillståndsgivningen. De bör vidare ges möjligheter dels att påverka den inomregionala fördelningen av bostäder och arbetsplatser, dels att koppla olika former av villkor till de rekommendationer om byggnadstillstånd som delegationen ger till länsarbetsnämnderna. Jag har i denna fråga samrått med chefen för arbetsmarknadsdepartementet.

Som ett led i ansträngningarna att minska överefterfrågan inom byggsektorn och frigöra resurser för nyproduktion av bostäder krävs också att takten i ombyggandet av bostäder dämpas ytterligare. Jag kommer därför senare i dag att föreslå regeringen att besluta om rambegränsningar för den statliga långivningen till ombyggnad av bostäder inom hela landet under år 1989.

I syfte att snabbt minska efterfrågan på byggkapacitet för sådana uppgifter bör även villkoren för lån till ombyggnad av bostäder nu förändras.

Jag förordar därför att stödet till räntekostnader för sådana arbeten som finansieras med bostadslån till ombyggnad begränsas tills vidare. Det bör göras på sådant sätt att subventionerna i form av räntebidrag till nya ombyggnadsprojekt halveras, sett över hela bidragstiden. Det innebär att den garanterade räntan vid ombyggnad av bostadsrättshus och allmännyttigt ägda hyres-

hus för första året av lånetiden höjs från 2,6 % till 5,25 %. För enskilt ägda hyreshus höjs den garanterade räntan från 2,35 % till 5,1 %. I fråga om bostadslån till ombyggnad av egnahem bör den garanterade räntan, med beaktande av underskottsavdragens effekter, höjas från 4,9 % till 10,0 %.

De ändrade villkor för räntebidrag som jag nu har förordat bör tillämpas i fråga om ombyggnader för vilka preliminärt beslut om bostadslån lämnas efter den 26 oktober 1988. I fråga om hus som i huvudsak var evakuerade redan före denna tidpunkt, bör hittillsvarande räntebidragsvillkor tillämpas oförändrade, även om lånebeslutet meddelas efter den 26 oktober 1988. Det samma bör, efter medgivande av regeringen, kunna gälla i fråga om sådana etapper i pågående projekt för vilka ansökan om bostadslån har lämnats in före denna tidpunkt. De nya villkoren bör inte heller tillämpas för sådana bostadslån till ombyggnad som lämnas för bostadsanpassningsändamål.

De sammanlagda godkända kostnaderna för ombyggnader till vilka preliminära beslut om bostadslån lämnades under förra budgetåret uppgick till ca 13 miljarder kr. Jag räknar med att de åtgärder som jag nu har föreslagit kommer att medföra att antalet ombyggnader minskar kraftigt. Jag förutser vidare att åtgärderna i de hus som byggs om kommer att begränsas väsentligt. Man kan därför utgå från att förslaget inte nämnvärt kommer att påverka hyresläget i bostadsbeståndet. Besparingarna för staten i form av minskad tillväxt av räntebidragsutgifterna, kommer således inte att övervältras på de boende, utan speglar i stället främst en reellt minskad resursanvändning inom bostadssektorn.

Även i fortsättningen kommer emellertid vissa genomgripande och socialt mycket angelägna upprustningar att behöva genomföras inom det s. k. miljonprogrammets bostadsområden. Begränsningen av subventionerna kommer att medföra att kostnaderna för dessa arbeten kommer att bli betungande för företagen och de boende. Redan i dag lämnas, efter särskild prövning av regeringen, särskilda ränte- och amorteringsfria tilläggs-lån till sådana objekt för ombyggnadskostnader som fastigheten inte kan förränta.

Även om strävan i den nu rådande situationen måste vara att begränsa den totala omfattningen av ombyggnadsverksamheten, bör angelägna sådana arbeten också fortsättningsvis kunna utföras. Behovet av tilläggs-lån i de projekt som genomförs kommer därvid att öka. Jag förordar mot denna bakgrund att ramen för beslut om tilläggs-lån till bostadshus som är yngre än 30 år under innevarande budgetår ökas med 50 milj. kr. till 165 milj. kr.

2 Minskade räntesubventioner för hyres- och bostadsrättshus

Prop. 1988/89: 47
Bilaga 4

Mitt förslag: De statliga räntesubventionerna i form av räntebidrag och räntelån för hyres- och bostadsrättshus minskas med 300 milj. kr. för tiden från den 1 juli 1989.

Den garanterade räntan vid nybyggnad av hyres- och bostadsrättshus höjs med 0,1 procentenheter för de projekt för vilka preliminärt lånebeslut meddelas efter utgången av år 1988.

Skälen för mitt förslag: De förslag till förändringar i fråga om den statliga inkomstbeskattningen som regeringen denna dag har beslutat förelägga riksdagen innebär att marginalsatten sänks. Ändringarna kommer att beröra huvuddelen av löntagarna. Samtidigt minskas vid detta tillfälle värdet av avdrag för bl. a. räntor på bostadslån och underliggande krediter för egna hem. Dessa förändringar motiverar att de sammanlagda statliga räntesubventionerna för hyres- och bostadsrättshus i beståndet minskas i motsvarande mån, med 300 milj. kr. Jag förordar att så sker.

Av samma skäl förordar jag att den garanterade räntan vid nybyggnad av hyres- och bostadsrättshus höjs med 0,1 procentenheter. Den garanterade räntan under första året av lånetiden blir därmed 2,45 % för konventionellt beskattade hyreshus och 2,7 % för övriga hyres- och bostadsrättshus.

Minskningen av räntesubventionerna i beståndet bör enligt min mening läggas ut på sådant sätt att pariteten vad gäller kapitalkostnaderna för olika årgångar förbättras.

Räntesubventionssystemet omfattar bl. a. hyres- och bostadsrättshus byggda eller ombyggda under åren 1958–1974. Antalet lägenheter i sådana hus uppgår f. n. till 490 000.

Räntesubventionerna för hus byggda eller ombyggda före år 1968 lämnas huvudsakligen i form av årliga räntelån enligt räntelånekungörelsen (1967: 553). I vissa fall lämnas i stället räntebidrag enligt punkt 9 i övergångsbestämmelserna till bostadsfinansieringsförordningen (1974: 946). Räntelån som avser tid efter år 1974 avskrivs. Totalt beräknas räntelån och räntebidrag för dessa hus uppgå till ca 100 milj. kr. under innevarande budgetår.

Räntesubventioner för hus byggda eller ombyggda under åren 1968–1974 lämnas i form av räntebidrag enligt 33 § bostadslånekungörelsen (1967: 552) eller punkt 8 i övergångsbestämmelserna till bostadsfinansieringsförordningen. Räntebidrag för dessa hus beräknas uppgå till ca 625 milj. kr. under innevarande budgetår.

Jag avser att i annat sammanhang återkomma med närmare förslag om hur minskningen skall läggas ut på olika årgångar av bostadshus. För sammanhangets skull vill jag dock redan nu anmäla att jag därvid avser att föreslå

bl.a. att kvarvarande räntesubventioner dras in helt för hus som byggts eller byggts om med stöd av räntelånekungörelsen eller motsvarande äldre stöd-former – dvs. i huvudsak hus byggda eller ombyggda före år 1968.

Räntesubventionerna påverkar enligt gällande regler även tidpunkten för när amorteringen av statslånet skall påbörjas. Denna ordning är, med hänsyn till de allmänt ändrade förutsättningarna för långivningen, enligt min mening numera mindre lämplig. Jag avser därför att efter hörande av lagrådet återkomma med förslag till lag om ändrade amorteringsvillkor i första hand för de lån som lämnats enligt äldre låneformer från tiden före år 1975. Jag kommer därvid att föreslå att amortering skall ske efter fasta amorteringsplaner och inledas vid en förutbestämd tidpunkt, efter det att räntesubventionerna har upphört.

De nu aviserade ändringarna av villkoren för äldre hus avses gälla ränte-bidrag, räntelån och amorteringar som hänför sig till tiden fr. o. m. den 1 juli 1989. De ändrade villkoren kommer därmed, såvitt gäller det statliga lånet, att tillämpas första gången vid den avisering som sker vid årsskiftet 1989–1990.

Ändringen av de garanterade räntorna vid nybyggnad av hyres- och bostadsrättshus bör tillämpas i fråga om hus för vilka preliminärt beslut om bostadslån lämnas efter utgången av år 1988.

3 Låneförvaltningen

Mitt förslag: Statens Bostadsfinansieringsaktiebolag ges i uppdrag att utveckla ett ADB-system för låne- och bidragshantering m. m. inom plan- och bostadsverket och länsbostadsnämnderna.

Skälen för mitt förslag: Riksdagen har på grundval av förslag i prop. 1987/88: 115 om anslag till plan- och bostadsverket, m. m. beslutat om en omläggning av förvaltningen av bostadslån m. m. (BoU 16, rskr. 273). Beslutet innebär bl. a. att staten skall uppdra åt Statens Bostadsfinansieringsaktiebolag (SBAB) att svara för förvaltningen av bostadslån m. m., medan beslut om lån och bidrag samt utbetalning av räntebidrag och andra bidrag skall handhas av plan- och bostadsverket och länsbostadsnämnderna.

Som föredraganden betonade vid sin anmälan av den nämnda propositionen behövs det ett väl utvecklat datorstöd på central och regional nivå, både för en rationell låneförvaltning och för myndigheternas beslut om lån och bidrag samt utbetalning av bidrag. Systemet skall säkra en tillfredsställande hantering av lån och bidrag. Det skall även ge ett allmänt stöd för rationalisering och medge att de uppgifter som finns lagrade kan utnyttjas för verkets behov av statistisk analys.

Beslutet om ändrade former för låneförvaltningen förutsätter att SBAB för egen del utvecklar ett nytt ADB-system för utbetalning och avisering av lån. Motsvarande ändringar måste ske i myndigheternas ADB-system. Det ligger i sakens natur att utvecklingen av SBAB:s och myndighetens ADB-system samordnas.

Mot bakgrund av vad jag nu har sagt finner jag det naturligt att SBAB ges huvudansvaret för utvecklingen av ADB-systemet.

Regeringen bör inhämta riksdagens godkännande att träffa avtal med SBAB om att bolaget skall utveckla det ADB-system m. m. som behövs för plan- och bostadsverkets centrala hantering av räntesubventioner och andra bidrag för bostadsändamål samt för länsbostadsnämndernas hantering av lån och bidrag för samma ändamål och för kontorsrationalisering i övrigt inom nämnderna. De närmare formerna för samordningen av det utvecklingsarbete som bedrivs inom SBAB och verket bör regleras genom överenskommelser direkt mellan SBAB och verket.

Enligt den offert som har lämnats av SBAB åtar sig bolaget att mot en fast ersättning av 31,2 milj. kr. svara för utveckling av systemet, konvertering och installation samt för utbildning av verkets och nämndernas personal.

För att låneförvaltningen skall kunna läggas om på avsett sätt den 1 juli 1989 har SBAB påbörjat visst utvecklingsarbete inom en kostnadsram av 10 milj. kr. Beloppet ingår i det nyssnämnda beloppet av 31,2 milj. kr.

SBAB avses vidare komma att svara för de nödvändiga investeringarna i datorer och programvara. Kostnaderna härför avses komma att regleras inom ramen för det avtal om låneförvaltningen, som riksdagens tidigare beslut förutsätter.

Jag förordar att ersättningen till SBAB för bolagets kostnader för utveckling av ADB-system m. m. för plan- och bostadsverket och länsbostadsnämnderna betalas genom överskridande av det i statsbudgeten för innevarande budgetår uppförda förslagsanslaget B 2. Länsbostadsnämnderna.

4 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag har förordat i fråga om räntebidrag till ny- och ombyggnad av bostadshus,
2. medge att beslut om tillägglån till åtgärder i bostadshus som är yngre än 30 år får meddelas inom en ram av 165 000 000 kr. under budgetåret 1988/89,
3. godkänna att regeringen träffar avtal med Statens Bostadsfinansieringsaktiebolag om att bolaget skall utveckla ett ADB-system för låne- och bidragshantering m. m. hos plan- och bostadsverket och länsbostadsnämnderna,

4. medge att det under elfte huvudtiteln i statsbudgeten för budgetåret 1988/89 uppförda förslagsanslaget B 2. Länsbostadsnämnderna får belastas med utgifter för ADB-system för plan- och bostadsverket och länsbostadsnämnderna. Prop. 1988/89: 47 Bilaga 4

Innehållsförteckning

Prop. 1988/89: 47

	Sid.
1 Den ekonomiska politikens inriktning	2
2 Arbetskraftsutbud	6
3 Byggverksamhet	7
4 Konkurrensfrågor	9
5 Hemställan	13
6 Beslut	14
Bilaga 1 Svensk ekonomi	15
Bilaga 2 Jordbruksdepartementet	32
Bilaga 3 Arbetsmarknadsdepartementet	42
Bilaga 4 Bostadsdepartementet	51